

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Қ. ЖҰБАНОВ АТЫНДАҒЫ АҚТӨБЕ Өңірлік университеті
ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖӘНЕ АРНАЙЫ БІЛІМ БЕРУ
КАФЕДРАСЫ

Білім бағдарламасы 6B01201
«Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу»

ДИПЛОМДЫҚ ЖҰМЫС

Мектепке дейінгі ұйымдарда психологиялық қызмет жұмысын тиімді ұйымдастыру арқылы балалардың танымдық қызығушылықтарын қалыптастыру

Ғылыми жетекші: Кусмамбетова Б.К.

**Орындағандар : Ажу А.Е., Акказина Г.А., Дәулетова Д.Б.,
Кубулова Р.Ш., Тугелбаева Ж.А.**

Ақтөбе, 2022 ж

МАЗМҰНЫ

Кіріспе.....	
I. МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ.....	
1.1 Мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қызығушылығын қалыптастыру мәселесі бойынша психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді талдау.....	
1.2 Мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қызығушылығының ерекшеліктері.....	
1.3 Мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қызығушылықтарын қалыптастыру үшін психологиялық қызмет жұмысын тиімді ұйымдастыру шарттары.....	
I тарау бойынша қорытынды.....	
II. МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТ ЖҰМЫСЫНЫ ТИІМДІ ҰЙЫМДАСТЫРУ ҮШІН ЖҮРГІЗІЛГЕН ТӘЖІРИБЕЛІК ЗЕРТТЕУ.....	
2.1 Мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қызығушылық деңгейін зерттеу әдістері.....	
2.2 Мектепке дейінгі ұйымдарда психологиялық қызмет жұмысын тиімді ұйымдастыру арқылы балалардың танымдық қызығушылықтарын қалыптастыру.....	
2.3 Қалыптастыру жұмысының тиімділігін бақылау және нәтижелерін талдау.....	
II тарау бойынша қорытынды.....	
Қорытынды	
Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.....	
Қосымшалар.....	

Кіріспе

Жұмыстың өзектілігі

- Тұлғаның бастапқы даму кезеңі болып табылатын мектеп жасына дейінгі жас адам өміріндегі маңызды да жауапты кезең ретінде ғалымдар мен зерттеушілердің үнемі ерекше назарында. Атап айтқанда психикалық процестер, тұлға қасиеттері қарқынды дамып, іс-әрекет түрлері дәл осы кезеңде қалыптасады. Өзіндік сана дамып, өзіндік бағалау меңгеріледі және осы кезеңде отбасының, отбасылық қатынастардың бала тұлғасының дамуына ықпалы ерекше зор болады. Осы жаста кездесетін бүкіл олқылық тар мен оң әрекеттер баланың болашақ өміріне оң немесе кері әсерін тигізеді, сондықтан да балаға көмек пен ата-анаға қолдау көрсетудің мәні ерекше.
- Дипломдық жұмыс мәселесінің **өзектілігі** мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қызығушылығы өзін-өзі дамытуға және өзін-өзі жетілдіруге қабілетті тұлғаны тәрбиелеуге арналған қазіргі заманғы мектепке дейінгі білім берудің өзекті мәселелерінің бірі болып табылатындығымен анықталады.

Мектепке дейінгі және жалпы орта білім берудің бағдарламаларының сабақтастығы мынандай:

- Болашақ оқушының танымдық белсенділігінің негізі ретінде мектепке дейінгі баланың білуге деген құмарлығын дамыту.

- Шығармашылық және басқа міндеттерді өз бетінше шешудің әдістері, қызметті нәр түрінде, оның ішінде оқу қызметінде табысты болуға мүмкіндік беретін құралдар ретінде бала қабілеттерін дамыту.

- Баланың санаткерлік және жеке бастың даму бағыттары ретіндегі шығармашылық қиялын қалыптастыру.
- Оқу қызметінің табыстылығының шарттарының бірі болып табылатын коммуникативтілікті дамыту.

Жұмыстың мақсаты

- мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қызығушылығын қалыптастыруда психологиялық қызмет жұмысын тиімді ұйымдастыруды теориялық негіздеу және эксперименталды түрде тексеру.

Жұмыстың міндеттері

- Мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қызығушылығын дамытудың теориялық негіздерін қарастыру;
- Мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қызығушылығын қалыптастыруда психологиялық қызмет жұмысын тиімді ұйымдастыру шарттарын анықтау және негіздеу;
- Мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қызығушылығын дамытуға эксперименттік зерттеу жүргізу.

Зерттеу жұмысының әдістемесі

- Қойылған міндеттерді шешу және болжамды тексеру үшін келесі **зерттеу әдістері** қолданылды: зерттеу мәселесі бойынша психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді теориялық талдау және жалпылау, оқу процесін бақылау, психологиялық-педагогикалық эксперимент, мәліметтерді өңдеудің статистикалық әдістері.

Зерттеу нысаны, пәні, болжамы

- **Зерттеу нысаны:** мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қызығушылығын қалыптастыру процесі.
- **Зерттеу пәні:** мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қызығушылығын қалыптастырудың психологиялық-педагогикалық шарттары.
- **Зерттеу болжамы:** мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қызығушылығының қалыптасуы келесі шарттар орындалған жағдайда табысты болады:
 - мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қызығушылығын арттыруға ықпал ететін кеңістіктік субъектілік ортаны құру;
 - мектепке дейінгі ұйымдарда психологиялық қызмет жұмысын тиімді ұйымдастыру;
 - отбасылық ортада мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қызығушылығына жағдай жасау үшін ата-аналармен өзара әрекеттесу.

Зерттеу кезеңдері

- Зерттеу үш кезеңде жүргізілді.
- *Бірінші кезең (қараша 2021 ж - қаңтар 2022 ж.)* – іздеу және анықтау кезеңі. Бұл зерттеу мәселесін теориялық тұрғыдан түсіну, оның ғылыми-әдістемелік әдебиеттерде даму жағдайын зерттеу кезеңі. Мәселенің практикалық жағдайына да талдау жасалды, зерттеудің теориялық және әдістемелік негіздері анықталды. Ғылыми зерттеудің әдіснамалық алғы шарттары, мақсаты, міндеттері анықталып, гипотеза қалыптасты, бағдарламасы мен зерттеу әдістемесі жасалды. Бұл кезеңде тәжірибелік-эксперименттік жұмыстың жоспары құрылды, зерттеу бағыттарын анықтау, эксперименттік жұмыстың әдістемесін әзірлеу мақсатында анықтау кезеңі ұйымдастырылды.
- *Екінші кезең (ақпан-наурыз 2022 ж.)* – эксперименттік жұмыс. Жұмыс әдістерін әзірлеу және сынау. Гипотезаны нақтылау, алынған мәліметтерді өңдеу.
- *Үшінші кезең (сәуір 2022 ж.)* бақылау және жалпылау болып табылады, онда эксперименттік жұмыстың бақылау кезеңінің нәтижелері зерттелді, нәтижелер жүйеленді және жалпыланды, қорытындылар мен ұсыныстар тұжырымдалады, алынған зерттеу деректері ресімделді.

Зерттеудің тәжірибелік маңызы, жұмыстың құрылымы мен көлемі

- Зерттеу жұмысының **тәжірибелік маңыздылығы** мектепке дейінгі білім беру мекемелері педагогтары мен психологтарының педагогикалық іс-әрекетінде зерттеу материалдарын пайдалануында.
- **Жұмыстың құрылымы мен көлемі:** Қорытынды диплом жұмысы кіріспеден, екі тараудан, тарау бойынша қорытындылар және жалпы қорытындыдан, пайдаланылған әдебиеттер тізімінен тұрады. Біліктілік жұмысының мәтіні зерттеудің негізгі ережелері мен нәтижелерін көрсететін кестелер және суреттермен көркемделген.

I. МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

1.1 Мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қызығушылығын қалыптастыру мәселесі бойынша психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді талдау

- **Қызығушылық** – іс-әрекеттің нақты себебі, оны адам ерекше маңызды деп санайды, ол белсенділіктің тұрақты күшті мотивтерінің бірі болып табылады. Оны субъектінің өз қызметіне оң бағалаушы қатынасы ретінде қарастыруға болады.
- **Қызығу** – танымдық іс-әрекеттің қозғаушы күші. Қызығу – пәнді немесе құбылысты меңгеруге байланысты адамның белсенді танымдық бағыттылығы. Оқушының қызығу жәрдемімен оқып-үйрену барысында қабілеті ашылып, дарыны ұшталады, өз күшіне, мүмкіндігіне сенім артады, кісілігі қалыптасып, дара тұлғалық сипаттарға ие бола бастайды.
- **Таным** – мектеп жасына дейінгі балалардың негізгі әрекеті, ол баланың жасырын байланыстар мен қарым-қатынастарды ашу процесі, бұл «ойдың объективті шындыққа енуінің жаңа процесі» екені белгілі.

Мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қызығушылықтарының көрсеткіші ретінде төмендегілерді атай аламыз, егер балалар:

- ойланса (талдау, жалпылау, дәлелдеу қабілеттері болса)
- табыстар мен жетістіктерге қуанып, жаңалықтарға таң қала алса
- зейінді, мақсатты, табанды, ерік-жігер таныта алса
- шексіз, шектеусіз қиялдай алса (болжау, жаңа бейнелер жасау қабілеттері болса)

Әдебиеттерді талдау көрсеткендей, авторлардың танымдық қызығушылық құрылымының келесі компоненттерін бөліп көрсетуі кең таралған:

- **ЭМОЦИОНАЛДЫҚ,**
- **ерікті,**
- **МОТИВАЦИЯЛЫҚ,**
- **мазмұндық-процессуалдық**
- **әлеуметтік бағыттылықтың құрамдас бөлігі.**

Таным дегеніміз не? Психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді талдау таным процесі туралы көзқарасты анықтауға мүмкіндік берді. Таным – бір-бірімен тығыз байланысты, кем дегенде екі құрамдас бөлікті ажыратуға болатын күрделі формация. Бірінші құрамдас бөлікке жеке ақпараттан, фактілерден, қоршаған ортадағы оқиғалардан және ақпаратты қабылдау мен өңдеуге қажетті ойлау процестерінен тұратын ақпараттар кіреді.

Басқаша айтқанда, бұған:

- Баланы не қызықтырады, ол өз білімі үшін қоршаған әлемнен не таңдайды;
- Бала ақпаратты қалай қабылдайды, яғни білу тәсілдері мен білу құралдары қандай;
- Бала ақпаратты қалай өңдейді: әртүрлі жас кезеңдерінде онымен не істейді – жүйелейді, жинақтайды, ұмытады, біріктіреді және т.б.

Танымның екінші құрамдас бөлігі

– баланың ақпаратқа қатынасы. Әдетте, ересек мектеп жасына дейінгі балаларда байқалатын құбылыстарға мыналар жатады:

- Өз ой-өрісін кеңейтуге ұмтылу;
- Біздің әлемде бар байланыстар мен қарым-қатынастарды анықтауға және тереңдетуге ұмтылу;
- Айналадағы дүниеге қатынасында өзін бекіту қажеттілігі

Танымдық қабілеттерін дамыту

Себеп-салдар байланыстарын түсіну, оларды оқиғалар, құбылыстар ағымында оқшаулау, манипуляция жасау әрекеттері немесе ақыл-ойы баланың бірнеше бағытта дамуына мүмкіндік береді:

• Танымдық саланы байыту және қалыптастыру.

• Психикалық даму – «себеп-салдар құбылыстарды, оқиғаларды талдау, оларды салыстыру, жалпылау, дәлелдеу, элементарлық қорытындылар жасау қабілетінсіз мүмкін емес» ұғымдарын меңгеру; өзінің және басқалардың әрекеттерін жоспарлау қабілеті.

Ақыл-ой қабілеттерін дамыту – есте сақтау, зейін, елестету, ойлаудың әртүрлі формалары

Заманның орасан зор тәжірибесіне, арнайы зерттеулерге және қазіргі тәжірибе дереккөздеріне сүйене отырып, мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қызығушылығын қалыптастыруға, дамытуға және нығайтуға қызмет ететін шарттарды атап өту маңызды

Бірінші шарт – баланың психикалық әрекетіне барынша сүйену. Танымдық күштер мен мүмкіндіктерді дамытудың негізі - даму үшін де, шынайы танымдық қызығушылық үшін де танымдық мәселелерді шешу, белсенді іздеу, болжау, ойлау, психикалық шиеленіс жағдайларында белгілі бір көзқарасты анықтай отырып, өзін-өзі түсіну қажеттілігі, әртүрлі позициялардың соқтығысуы болып табылады.

Екінші шарт – даму, оқыту және тәрбиелеу процесін балалардың дамуының ең қолайлы деңгейде жүргізу. Нақты оқу процесінде тәрбиеші балаларды үздіксіз оқытып, олардың бойына іскерлік пен дағдыны дарытумен айналысуы керек. Пәндік дағдылардың барлық алуан түрлілігімен бала оқытудың мазмұнына қарамастан басшылыққа алынатын жалпылама пәндер ерекшеленеді. Мысалы, оқу (кітаппен жұмыс), талдау және жалпылау, материалды сұрыптау, негізгі ойды бөліп көрсету, жауапты логикалық тұрғыда құрастыру, дәлелдеу және т.б. Бұл дағдылар эмоционалды-реттеуші процестер кешеніне негізделген.

Үшінші шарт – оқудың эмоционалды атмосферасы, оқу процесінің жағымды эмоционалды тонусы. Жайлы атмосфера дамудың екі негізгі көзімен байланысты: іс-әрекетпен және қарым қатынаспен. Бұл екі көздің де бір-бірімен үнемі тоғысуы, сонымен бірге олардан келетін стимулдар да әр түрлі, олардың танымдық әрекетке, білімге деген қызығушылығына әсері де әртүрлі болып келеді.

Төртінші шарт – қолайлы қарым-қатынас. Бұл келесі қатынастармен анықталады: «бала – тәрбиеші», «бала – ата-ана және туыстар», «бала – ұжым». Бұған баланың жеке ерекшеліктерін, сәттілік пен сәтсіздік тәжірибесін, оның бейімділігін, басқа да күшті қызығушылықтардың болуын және оның психологиясында тағы басқа ерекшеліктерін қосу керек. Бұл қатынастардың әрқайсысы қызығушылыққа оң және теріс әсер етуі мүмкін.

Өз дамуында танымдық қызығушылық әртүрлі күйде көрінеді. Оның дамуының кезекті кезеңдерін шартты түрде ажыратуға болады: қызығу немесе әуесқойлық, білуге құштарлық, танымдық қызығушылық, теориялық қызығушылық.

- **Әуесқойлық, қызығу** – адамның назарын аударатын таза сыртқы, жиі күтпеген жағдайларға байланысты білімге бейсаналық құштарлығы.
- **Білуге құштарлық** – жеке тұлғаның құнды күйі. Ол адамның көргенінен асып түсуге ұмтылуымен сипатталады.
- **Танымдық қызығушылық** - өзін-өзі қалыптастыру жолындағы танымдық қызығушылық әдетте танымдық белсенділікпен сипатталады.
- **Теориялық қызығушылық** - белгілі бір ғылымның күрделі теориялық мәселелері мен сұрақтарын білуге дайын болумен және оларды білім құралы ретінде пайдаланумен байланысты.

Құмарлықтың бірқатар белгілерімен сипатталатын әрекеттің өзіндік түрі екенін атап көрсетеді:

- білуге құмарлық – тұрақты танымдық бағытты қалыптастырудың бастапқы кезеңі, бағдарлау рефлексімен және бағдарлау әрекетімен байланысты;
- танымдық қызығушылықтың бастапқы формасы ретінде әрекет етеді және тікелей және танымдық сараланбаған қатынасты білдіреді;
- ең аз шаршаумен және энергия шығынымен өтетін ой әрекетінің табысты шарты болып табылады;
- қызығушылықтың дамуы балаға қарама-қайшы фактілерді көрсету, құбылыстардың себептерін анықтауға итермелеу жағдайында жүреді

1.2 Мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қызығушылығының ерекшеліктері

Дене белсенділігі, қозғалыстар мен әрекеттерді үйлестіру, жалпы қозғалыс белсенділігінен басқа, бала өзіне тән ерекше қозғалыстар мен әрекеттерді дамытуға бағытталады. Ал осы тұрғыда рөлдік ойындар мектепке дейінгі жаста жетекші әрекетке айналады.

Ойынның құрылымы

Балалар алатын рөлдер.
Мысалы, жүргізуші, сатушы, жолаушы, дәрігер, ана, қыз, т. б.;

Ойын әрекеттері, олар арқылы балалар өздеріне алған ересектердің рөлдерін және олардың арасындағы қарым-қатынастарды жүзеге асырады

Нақты заттар ойын заттарымен араласатын ойындардың болуы.
Мысалы: орындық – пойыз, қуыршақ – балалар, қағаз қиындылары – ақша т.б.

Ойынның барлық барысын реттейтін әр түрлі ескертулермен, ескертпелермен көрсетілген ойнаушы балалар арасындағы шынайы қарым-қатынастар.

Ойын мектеп жасына дейінгі баланың жетекші әрекеті ретінде дамуына жан-жақты әсер етеді. Оның ішінде:

1. Психикалық процестердің еріктілігі қалыптаса бастайды;
2. Ең алдымен зейін, есте сақтау дамиды. Қатарластарымен қарым-қатынас жасау қажеттілігі баланы ойын ережелерін қатаң сақтауға мәжбүр етеді және бұл ерекше күш пен зейінді қажет етеді.
3. Ойлаудың дамуы – әрекеттегі ойлаудан бейнелеу тұрғысынан ойлауға ауысу жүзеге асады. Бала алмастырушы затпен әрекет ете отырып, нақты объект туралы ойлауды үйренеді.
4. Қиялдың дамуы үшін ойынның шешуші маңызы бар, өйткені ойын әрекетінде бала бір затты екіншісімен алмастырып, әртүрлі рөлдерді, олардың бейнелері мен әрекеттерін «сомдап» үйренеді.
5. Ойынның тұлғаның дамуына ықпалы мынада: онда бала ересектер бейнесі мен ұқсастығы бойынша адамдар арасындағы қарым-қатынасты меңгереді, сөйтіп қарым-қатынас дағдылары мен өз мінез-құлқын ерікті түрде реттеу тәсілдерін меңгереді.
6. Сөйлеудің белгі қызметі дамиды (зат – белгі – оның аты).
7. Ойын адамның іс-әрекетін, мотивін, қылықтарын жалпы адамзаттық құндылықтармен байланыстыру қабілеті ретінде рефлексияны дамытуға ықпал етеді. Ойында бұл мүмкіндік ашылады, себебі бала екі жақты позицияда болады – рөлді ойнау және оның орындалуының сапасын (дұрыстығын) бақылау.
8. Ойын барысында өнімді іс-шаралар дамуын жалғастырады, оқу және жұмыс элементтері пайда болады

Мектеп жасына дейінгі баланың адамгершілік дамуы келесі құрамдастардың қалыптасуымен анықталады: нормаларды білу, мінез-құлық әдеттері, моральдық нормаларға эмоционалдық қатынас және баланың өзінің ішкі позициясы.

Моральдық нормаларды меңгеру мынаны білдіреді:

- ✓ біріншіден, бала бірте-бірте олардың мағынасын түсініп, ұғына бастайды;
- ✓ екіншіден, басқа адамдармен қарым-қатынас тәжірибесінде балада мінез-құлық әдеттері қалыптасады (егер бала әдеттегі мінез-құлық шеңберінен шығып кетсе, ол жайсыздықты сезінеді);
- ✓ үшіншіден, балада осы нормаларға белгілі бір эмоционалдық қатынас қалыптасады.

Әрбір жас кезеңінің өзіне тән қарқындылығы, білдіру дәрежесі, білімнің мазмұндық бағыты болады

- **3-4 жасқа дейін балалар** қоршаған шындық туралы көптеген идеялар мен білімдерді жинақтайды. Бала тек көріністер арасында қарым-қатынас орнатуға тырысады. Бұл кезеңде дүниені эстетикалық қабылдаудың негізі қаланады. Сенсорлық таным жолдары белсенді түрде қалыптасып, түйсік пен қабылдау жетілдіріледі. Таным объектісі тек олардың әрекетінің объектілері емес, сонымен қатар заттардың белгілері (түсі, пішіні, өлшемі, физикалық қасиеттері) болып табылады. Бұл білім балаларға заттар мен құбылыстарды бір атрибут немесе қасиет бойынша салыстыруға және ұқсастық – сәйкестік пен айырмашылық байланысын орнатуға, жіктеуді, топтауды жүзеге асыруға көмектеседі.

4 жаста танымдық дамудың негізгі бағыттары

Балалардың
тікелей
қабылдауы мен
тәжірибесінен
тыс заттармен
және
құбылыстармен
таныстыру

Заттардың,
құбылыстардың
және
оқиғалардың
арасындағы
байланыстар мен
тәуелділіктерді
орнату, бала
санасында
біртұтас идеялар
жүйесінің пайда
болуына әкелу

Балалардың
таңдамалы
қызығушылықтарын
ың алғашқы
көріністерін
қанағаттандыру (дәл
осы жастан бастап
үйірме жұмыстарын,
хобби сабақтарын
ұйымдастырған жөн)

Қоршаған ортаға
деген оң
көзқарасты
қалыптастыру

6 жасқа дейін балада жинақталған әлем туралы ақпарат баланың танымдық саласын одан әрі дамыту үшін маңызды негіз болып табылады. Бұл жастағы таным процесі ақпаратты мағыналы ретке келтіруді қамтиды (бүкіл әлем - бәрі өзара байланысты жүйе). Біздің әлемде болып жатқан барлық нәрселердің өзара байланыстылығын түсіну баланың салыстыру, жалпылау, пайымдау және гипотетикалық мәлімдемелер, элементар қорытындылар құру, оқиғалардың ықтимал дамуын болжау арқылы элементарлы тұтас суретті құрудағы негізгі элементтерінің бірі болып табылады.

Мектеп жасына дейінгі балалық шақта бала мақсатты білім беру әдістерін меңгеруге және төмендегідей дағдыларды дамыту арқылы әлемді өзгертуге тікелей қатысады:

- тізбекті орнату және жоспарлау;
- әрекеттің ықтимал салдарын болжау;
- іс-әрекеттердің орындалуын бақылау;
- нәтижелерді бағалау және оларды түзету.

Жеті жасқа қарай кеңістік пен уақыт, заттар, құбылыстар, процестер және олардың қасиеттері туралы, негізгі әрекеттер мен ең маңызды қатынастар туралы, сандар мен пішіндер, тіл және сөйлеу туралы жалпылама түсініктер қалыптасады. Баланың дүниеге танымдық және көзқарастық қатынасы қалыптасады.

Л.С.Выготский «Әр баланың өзінің даму деңгейі болатындай, әр балаға берілетін тапсырманың көлемі оның деңгейіне лайықтап беріледі. Әр баланы өзінің даму зонасында жетілдіру керек» деген болатын .

Қызығушылық тек дұрыс ұйымдастырылған іс-әрекет барысында ғана пайда болады.

I. Қызығушылыққа негіз дайындау:

- а) қызығушылықты тәрбиелеуге сыртқы факторларды дайындау: белгілі бір адамда берілген затқа немесе белгілі бір әрекетке қажеттіліктің туындауына ықпал ететін өмірді ұйымдастыру және қолайлы жағдайлар жасау;
- б) ішкі факторларды дайындау белгілі білімдерді, дағдыларды және жалпы сәйкестендіру бағытын игеруді қамтиды.

II. Пәнге және іс-әрекетке деген оң көзқарасты қалыптастыру және оның мағынасын, алыс мотивтерді жақынырақ, нақты әрекет етушіге аудару. Бұл қатынас әлі сөздің шын мағынасында қызығушылық емес, қызығушылықтың психологиялық алғышарттары болып табылады; ол әрекетке деген сыртқы шартты қажеттіліктен (қажеттілік, керек) бала қабылдаған қажеттілікке өтуді құрайды.

III. Жүйелі ізденіс әрекетін ұйымдастыру, оның тереңдігінде шынайы қызығушылық қалыптасады, бұл әрекетті жүзеге асыруға байланысты танымдық көзқарас пен ішкі мотивацияның пайда болуымен сипатталады

1.3 Мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қызығушылықтарын қалыптастыру үшін психологиялық қызмет жұмысын тиімді ұйымдастыру шарттары

- Психологиялық қызмет көрсету проблемалары мен практикасы көптеген жылдар жемісі. Бұл қызмет Америка Құрама штатында айқын көрсетілген, ол 1800 жылдан дамып қазіргі уақытта психологияда нақты бағыттарының бірі болып саналады. Америка құрама штаттарында алғашқы практик-психологтар болып, эксперименталды психологтар саналады, олар өзіндік тәрбиелеу проблемаларын зерттеген. Бірақ бірнеше уақыттан соң психологиялық қызметтің негізгі функцияларының бірі тестілеу болып табылады.
- 1973 жылы Уэльс қаласында өткізілген ғылыми-практикалық қызмет көрсетудің құқылық және практикалық, этикалық аспектілері, кәсіби психологтарды даярлау, білім жетілдіру мәселелері көтерілді.
- 80 жылдары Америка Құрама штатында мектеп психологтарының ұлттық ассоциациясы (NASP) құрылды.
- 1984 жылы К.Рейнольд "Школьная психология" еңбегінде психологиялық қызмет көрсетудің теориясы мен практикасының, оның негізгі мақсаты - психикалық денсаулық, ағартушылық мәселелерінің орталығын дәлелдеген.

Психологиялық қызмет көрсетудегі төмендегідей функциялар белгіленген:

- Психологиялық және педагогикалық қорытындыларға сәйкес балалардың мектепке даярлығын бағалау

- Психолог мамандарының балалардың когнитивтік, аффективтік және қоғамда дамуына қатысуы

- Педагогикалық ұжымдарға, ата-аналарға арнайы іріктелген бағдарлама жасау
- Педагогтар мен ата-аналармен бірлесіп жұмыс жасау, оларға кеңес беру

Мектепке дейінгі тәрбие саласының басты міндеттерінің бірі – мектепке дейінгі мекемелерде психологиялық қызметті жоғары деңгейге көтеру, соның нәтижесінде оның тұлға ретінде жеке басының жетілуіне, дербес жұмыс қабілетіне қарай даралай оқыту, тәрбиелеу, яғни ерекше қабілетіне көңіл бөліп, тәрбиені психологиялық бағытта тереңдете жүргізу. Осы тұжырымдамаға байланысты тәрбиелеу, дамыту факторларының барлығы баланың жалпы дамуымен, өзіндік қылықтарымен тығыз байланысты болу керек.

Психологиялық қызмет көрсетуге бағытталған, мынадай аспектілер қарастырылды:

1. Жас ерекшелік және педагогикалық психология бағыты, балалардың психологиялық дамуын зерттеу заңдылықтары;
2. Оқу тәрбие орындарындағы психологиялық қызмет;
3. Оқу тәрбие үрдісінің психологиялық жабдықталуы.

Сонымен қатар 2 негізгі бағыты атап көрсетіледі:

1. Өзектілік;
2. Перспективалық;

Мектепке дейінгі шақта психологиялық шақта қызметті ұйымдастыру төмендегі міндеттерді шешуге бағытталуы тиіс:

Білім беруді дамыту және дамыта оқытудың жетекші шартты ретінде дамуын қамтамасыз ету;

Жүйелі тәрбиені іске асырудың түп негізі психологиялық қызмет екенін практикада түбірімен дәлелдеу.

Көрнекті психолог Р.С.Немов психологиялық қызмет көрсету бағытында төмендегі жолдарды ерекше атап көрсетеді:

- Психологиялық қызмет баланың қоршаған орта туралы бағдарын бағалау, бекіту ретінде ұйымдастырылуы қажет.
- Мектеп жасына дейінгі баланың мектепке оқуға ынтасын анықтау оны дамыту арқылы қалыптастыру.
- Мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық даму деңгейін қалыптастыру.
- Еңбек іскерліктері мен дағдысын меңгеру.
- Жетістіктерге құштарлық қасиеттерін дамыту.
- Жеке-дара даму қасиеттерін қалыптастыру.
- Өзара қарым-қатынасты меңгеру

Практика барысында мектеп жасына дейінгі балаларға психологиялық көмек беруде кездесетін елеулі қиыншылықтарды атап өтуге болады. Олар қоғам талаптарынан, оның психологиялық тұрғыда даярлықсыздығынан туындайды:

Әлеуметтік-экономикалық жағдайлардың ата-ана психологиясына әсер етуі

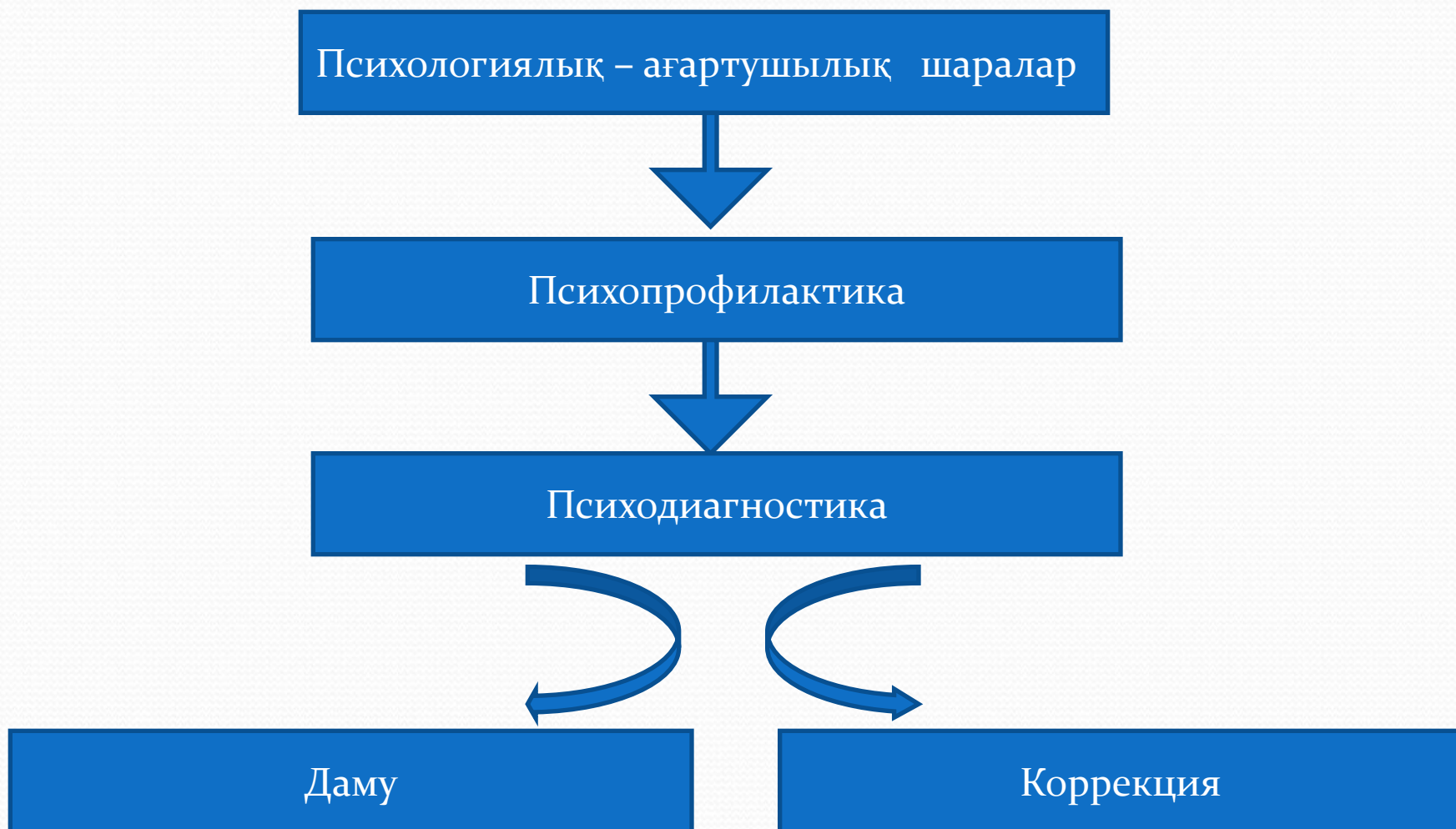
Ата-аналардың балалардың тәрбиесіне бөлінетін уақытының жеткіліксіздігі

Жанұя тәрбиесінің жеткіліксіздігі, балаларға ата-ана жылуының аздығы, қарым-қатынастың дұрыс жолға қойылмауы, танымдық дамудағы артта қалушылық

Жанұяның ажырасуы, конфликттік жағдайлардың көбеюі

Білім беру жүйесіндегі қанағаттанғысыз жағдайлар

Шетел психологтары Рейнодс, Бине, Валлон, одақ психологтары Л.И. Божович, Л.С.Выготский, А.В.Запорожец, В.В.Давыдов, А.И.Леонтьев, С.Л. Рубенштейн, Р.С.Немов еңбектерінің негізінде психологиялық қызметтің төмендегі бағыттарын бөліп көрсетуге болады

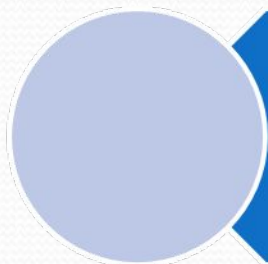

Психопрофилактика – әлі де болса жетілмеген сала. Баланың түрлі бағытта дамуын бақылай келе, педагогтарға, ата-аналарға ұсыныс және алдын-алу жұмыстарын белгілейді.

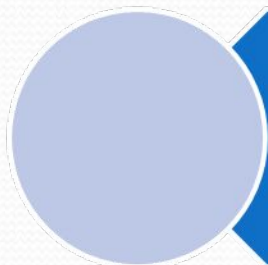
Психолог Е.Л.Коувен (1977 ж.) психопрофилактиканың іс жүзінде үш деңгейін анықтаған.

- I – деңгей** – алғашқы психопрофилактика. Психолог балалардың мінез-құлқында, тәртібінде, оқу-үрдісінде кездесетін кемшіліктермен күресу жұмыстарын атқарады. Психолог дені сау, дамуы қалыпты балалармен жұмыс жүргізеді.
- II – деңгей** – қиын балалармен жұмыс немесе қайталау профилактикасы.
- III – деңгей** – қарапайым дамудағы кемшіліктердің алдын-алуы.

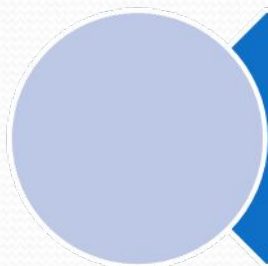
Мектепке дейінгі мекемелерде психопрофилактикалық қызмет келесі міндеттерге бағытталуы тиіс:

Балабақшада балалардың психологиялық дұрыс дамуы үшін жағдай жасау

Интеллектуалдық және психологиялық кемшіліктерге әкеліп соғатын себеп-салдардың алдын алу

Баланың мектепке оқуға даярлығында кездесетін күрделі психологиялық қиындықтардың алдын алу

Психологиялық кеңес беру

Психологиялық кеңес беру экономикалық тұрғыдан дамыған мемлекеттерде өз бастауын алды. Кеңес берудің міндеттері және мақсаттары келесідей:

Кеңес алушының уайымдауларына эмоционалдық көмек көрсету;

Стресттік және дағдарыстық толеранттылықты жоғарылату

Кеңес беруде психологиялық компотенттіліктің жоғарлауы

Проблемаларға қарым-қатынасты өзгеру

- **Психологиялық кеңес берудің мақсаты** – оқу-тәрбие процесіндегі туындаған проблемаларды шешуге көмек көрсету

Қазірге кезде балаларға көмек көрсетудің екі негізі бар:

- Өмірлік дағдарыс жағдайының пайда болуы (жанұяның бытырауы, мектеп проблемалары және т.б.)
- Мінез-құлықтың тұрақты бұзылысы (қорқу сезімі, ұрлық, өтірік айту).

Психологиялық кеңес беру психологтың практикалық іс-әрекетінің жауапты түрі болғандықтан кеңес беру келесіден басталады:

- Алғаш рет ата-аналармен әңгіме жүргізу барысында ақпаратты талдау;
- Денсаулығына, жанұя ішіндегі қарым-қатынастарға байланысты әңгіме жүргізу;
- Тексеріс кезіндегі денсаулық жағдайын білу;
- Үйге, балабақшаға немесе басқа жағдайларда бақылау жүргізу;
- Эксперименталды-психологиялық тексеріс, алынған мәліметтердің анализ жиынтығы

Психологиялық ағарту жұмыстары

Мектепке дейінгі мекемелерге профилактика және кеңес берумен қатар ағарту жұмыстары да ұйымдастырылады.

Ағарту жұмыстарын ұйымдастырудың басты мақсаты:

1. Тәрбиеші-педагогтардың, ата-аналарды, балаларды әлеуметтік, педагогикалық-психологиялық, теориялық негіздерімен таныстыру.
2. Жаңа психологиялық зерттеулерді тарату, түсіндіру, қажеттілігін дәлелдеу.
3. Психологиялық білім қажеттілігін оны балалармен жұмыс жүргізуде қажеттілігін, қызығушылығын қалыптастыру.

Психологиялық ағарту жұмыстарын ұйымдастырудың негізгі формалары:

- Дәрістер
- Әңгімелесу
- Семинар
- Көрмелер
- Әдебиеттер жинақтау.

Бұл жұмыс түрлерін ұйымдастыруда психолог арнайы мамандарды қатыстыруы тиіс.

Психодиагностика

Психидиагностикалық қызмет өз тарапынан қоғамның сан алуан талаптарына жауап бере алады. Яғни, балалардың өмір мен іс-әрекетін бақылау, болжау, анықтау, танымдық дамуын қамтамасыз ету, жеке-дара дамуы мен қарым-қатынас жағыдайын анықтау т.б.

Зерттеулерге талдау жасау арқылы және отандық психологтердың ұсынысы бойынша диагностикалық-коррекциялық жұмысты төмендегіше топтаймыз:

- Практикалық сұранысты зерттеу;
- Психологиялық проблеманы белгілеу;
- Бақылау нәтижесінде болжам жасау;
- Зерттеу әдістерін таңдау;
- Психологиялық диагноз қалыптастыру;
- Әдістемелік нұсқау жасау, психокоррекциялық бағдарлама немесе дамыта оқыту;
- Оның орындалуын бақылау;

Мектепке дейінгі мекеменің психологиялық қызметінің мақсаты – мазмұны психологиялық денсаулықты сақтау және қолдау және психологиялық мәдениет деңгейін арттыру үшін психологиялық-педагогикалық жағдайлар жасау болып табылатын білім беру процесіне қатысушыларды психологиялық қолдау.

Негізгі мақсатқа жету жоғарыда аталған бағыттар бойынша кешенді тәсіл негізінде жұмыстар жүзеге асырылады. Осының негізінде мектепке дейінгі білім беру мекемесіндегі психологиялық қызметтің **міндеттерін** былай топтастыруға болады:

- ❖ Мектепке дейінгі мекеменің оқу-тәрбие процесін психологиялық қамтамасыз ету.
- ❖ Мектепке дейінгі мекеменің оқу-тәрбие процесінде және отбасында олардың жеке психологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, балалармен жеке жұмыс жүргізу.
- ❖ Балалардың психофизикалық денсаулығын және эмоционалдық саулығын сақтау және нығайту үшін жағдай жасау.
- ❖ Баланың толық психикалық және тұлғалық дамуына барынша көмек көрсету.
- ❖ Балаларды дамудың жаңа әлеуметтік жағдайына дайындау.
- ❖ Балалардың интеллектуалдық, эмоционалдық және еріктік көріністерінің сфераларының бірлігіндегі жеке ерекшеліктерін зерттеу.
- ❖ Арнайы білім беру бағдарламалары мен іс-шараларды ұйымдастырудың арнайы нысандарын қажет ететін балаларға көмек көрсету.
- ❖ Мектепке дейінгі мекеме жұмысындағы инновациялық өзгерістер кезінде балалардың дамуы мен өмірі үшін оңтайлы жағдай жасауға қатысу.
- ❖ Мектепке дейінгі жастағы балаларды тұлғалық дамыту бойынша педагогтармен және ата-аналармен профилактикалық жұмыс.
- ❖ Мектепке дейінгі мекеме қызметкерлері мен ата-аналарды балалармен толыққанды дамытушылық қарым-қатынасқа үйрету.
- ❖ Мектепке дейінгі мекеме қызметкерлері мен ата-аналардың бала даму заңдылықтары бойынша, оқыту мен тәрбиелеу мәселелерінде психологиялық құзыреттілігін қалыптастыруға жәрдемдесу.

II. МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТ ЖҰМЫСЫН ТИІМДІ ҰЙЫМДАСТЫРУ ҮШІН ЖҮРГІЗІЛГЕН ТӘЖІРИБЕЛІК ЗЕРТТЕУ

2.1 Мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қызығушылық деңгейін зерттеу әдістері

Алдыңғы тарауда біз «танымдық қызығушылық» ұғымының дамуының теориялық аспектілерін, оның құрылымдық құрамдас бөліктерін және олардың ересек мектеп жасына дейінгі балаларда қалыптасуының психологиялық-педагогикалық ерекшеліктерін қарастырдық. Осыған байланысты, егер белгілі бір педагогикалық шарттар сақталса, ересек мектеп жасына дейінгі баланың танымдық қызығушылығын дамыту процесі тиімдірек болады деп болжадық. Бұл тармақта психологиялық-педагогикалық әдебиеттерге талдау жасай отырып, теориялық деңгейде өзіміз анықтаған психологиялық шарттарды ашуды жөн деп санадық.

Тәжірибелік жұмыс 2022 жылдың қаңтарынан сәуіріне дейінгі кезеңде Ақтөбе қаласының №4 МАДОУ базасында ересек мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қызығушылығын дамыту бойынша зерттеу жүргізілді. Бұл зерттеуге бес-алты жас аралығындағы жиырма баладан тұратын ересек тобының балалары қатысты.

Бұл диагностикалық зерттеудің мақсаты мектеп жасына дейінгі ересек жастағы балалардың танымдық қызығушылық деңгейін анықтау болды.

Зерттеу мақсаттары:

Ересек мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық сипаттағы сұрақтарды қоя білу қабілетін, сонымен қатар оның функционалдық мақсатын, материалын, қасиеттерін, іс-әрекетінің көрінісін, пәннің ауқымын, тілегін көрсете отырып, тақырып туралы әңгімелеуге деген ынтасын анықтау, істі соңына дейін жеткізу

Ересек мектеп жасына дейінгі балалардың қоршаған әлемге танымдық қызығушылығын ашу.

Мектеп жасына дейінгі баланың объективті дүниеге қатынасының көрінісін, сонымен қатар субъектілердің объективті дүние туралы бұрыннан бар білімдеріне сүйене отырып, жасанды дүниенің объектілерін жіктеу, өз іс-әрекетін түсіндіре алу қабілетін анықтау.

Ұсынылған сюжетке мектеп жасына дейінгі балалардың қызығушылық деңгейін зерттеу.

Зерттеу бірнеше кезеңде өтті:

1. Диагностикалық әдістерді таңдау.
2. Диагностикуаны жүргізу.
3. Алынған нәтижелерді өңдеу.
4. Ұсыныстарды тұжырымдау.

Бұл жобаны іске асыру келесі нәтижелерді болжайды:

- Баланың мектепке дайындығы, оқу іс-әрекетін меңгеруі мектепке дейінгі балалық шақ кезеңінде жан-жақты дамуының нәтижесі болып табылады.
- Мектепке дейінгі тәрбиенің психологиялық қызметі жұмысының нәтижесі психологтың тәрбиешілер мен ата-аналарға әзірлеген ұсыныстары болады.
- Мектеп жасына дейінгі балалардың психологиялық денсаулығын сақтау.
- Психологтар мектеп жасына дейінгі балалардың психологиялық дамуының нәтижелерін қадағалайды.
- Мектеп жасына дейінгі балалардың мінез-құлқының жағымсыз түрлерінің алдын алу.
- Мектеп жасына дейінгі балалардың эмоционалдық дамуы бойынша психопрофилактикалық жұмыстар жүргізілуде.

Диплом жобамыздың тәжірибелік жұмыстарын жүргізу үшін ересек мектепке дейінгі жастағы балалар таңдап алынды. Мектеп жасына дейінгі баланың танымдық қызығушылық деңгейін анықтау үшін әдістемелер қарастырылды.

- **№1 диагностикалық әдістеме. Л.Н.Прохоровтың «Кішкентай зерттеуші» әдістемесі.** Бұл әдістеменің мақсаты – баланың қоршаған әлемге деген танымдық қызығушылығының деңгейлерін зерттеу.

Зерттеудің қысқаша курсы.

- Қоршаған әлемге танымдық қызығушылық деңгейлерін зерттеуді біз Е.А.Баранов көрсеткен критерийлер негізінде анықтадық. Мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қызығушылығының даму деңгейін бағалау критерийлері:
- 1. Қоршаған ортаға деген оң көзқарас мынадай көрсеткіштермен анықталады:
- бастама;
- зейіннің шоғырлануы;
- когнитивтік сипаттағы сұрақтардың пайда болуы;
- эмоционалды көңіл-күй;
- танымдық тапсырмаға эмоционалды жауап беру, танымдық белсенділіктің эмоционалды өрлеуі;
- айналадағы дүниені тануға бағытталған дағдылардың болуы;
- сәттілік пен сәтсіздікке адекватты реакциялар;
- қабылдаудағы эмоционалды және интеллектуалдық үйлесімі.
- 2. Таным процесіне құштарлық.
- Мектеп жасына дейінгі ересек жастағы балалардың қоршаған әлемге деген танымдық қызығушылық деңгейлерін анықтау бірнеше әдістерді қолдану арқылы жүзеге асырылды: «Затты тап», «Екі үй», «Суретті сипатта»

● №2 диагностикалық әдістеме «Затты тап» дидактикалық ойыны.

Мұндай ойынның мақсаты - ересек мектеп жасына дейінгі балада оның функционалдық қасиетін, мақсатын, материалын, пәннің көлемін, сонымен қатар танымдық сипаттағы сұрақтарды қою қабілетін, кез келген тақырып туралы сөйлесуге деген құштарлығын ашу.

Зерттеудің қысқаша курсы.

- Мектеп жасына дейінгі бала тәрбиеші болжаған тақырыпты болжауға шақырылады. Ол үшін бала заттарды зерттеп, олар туралы сұрақтар қояды. Егер мектеп жасына дейінгі бала объектіні болжай алмаса, оған кез келген нысан туралы жұмбақ жасауға шақырылады: атап айтқанда, объектіні сипаттау, бірақ оның атын атамау.

Осылайша, ересек мектеп жасына дейінгі баланың объективті әлемге танымдық қызығушылық деңгейлерін анықтау келесі параметрлер бойынша жүзеге асырылды:

- **Бес ұпай** – жоғары деңгей. Ол танымдық тапсырмаға эмоционалды жауаппен анықталады, болжанған объект бірден болжанған кезде. Бұл ретте ересек мектеп жасына дейінгі бала кем дегенде үш когнитивтік сұрақ қоюы керек; пән туралы әңгімелеу, оның функционалдық мақсатын, қасиеттерін, материалын, пәннің көлемін көрсету.
- **Үш ұпай** – орташа деңгей. Ол мектеп жасына дейінгі баланың объектіні бірден болжау қабілетімен анықталады, бірақ сонымен бірге оны қарастырады. Бала кем дегенде 1-2 когнитивтік сұрақ қояды; пән туралы әңгімелейді, оның функционалдық мақсатын, қасиеттерін, материалын, пәннің көлемін көрсетпейді.
- **Екі ұпай** – төмен деңгей. Ол мектеп жасына дейінгі баланың пәнді бірден болжамауымен, оны қарастыруымен, танымдық сипаттағы сұрақтарды қоймауымен анықталады; пән туралы әңгімелейді, оның функционалдық мақсатын, қасиеттерін, материалын, пәннің көлемін ашпайды

● **Л.Н.Прохоровтың «Кішкентай зерттеуші» әдістемесінің нәтижелері**
1-кестеде берілген

1-кесте. Мектеп жасына дейінгі ересек жастағы балалардың қоршаған әлемге танымдық қызығушылығының даму деңгейі

Деңгейлер	Қоршаған әлемге танымдық қызығушылығының даму деңгейі	
	Бала саны	%
Жоғары	6	30%
Орташа	9	45%
Төмен	5	25%

Барлық топ бойынша ең жоғары көрсеткіш нысанды білуде болды (20 ұпай). Орташа көрсеткіш тікелей қызмет түрлеріне қатысты қолдану саласында табылды (15 балл). Ең қиыны пәннің қасиеттерін таңдау болды (8 ұпай).

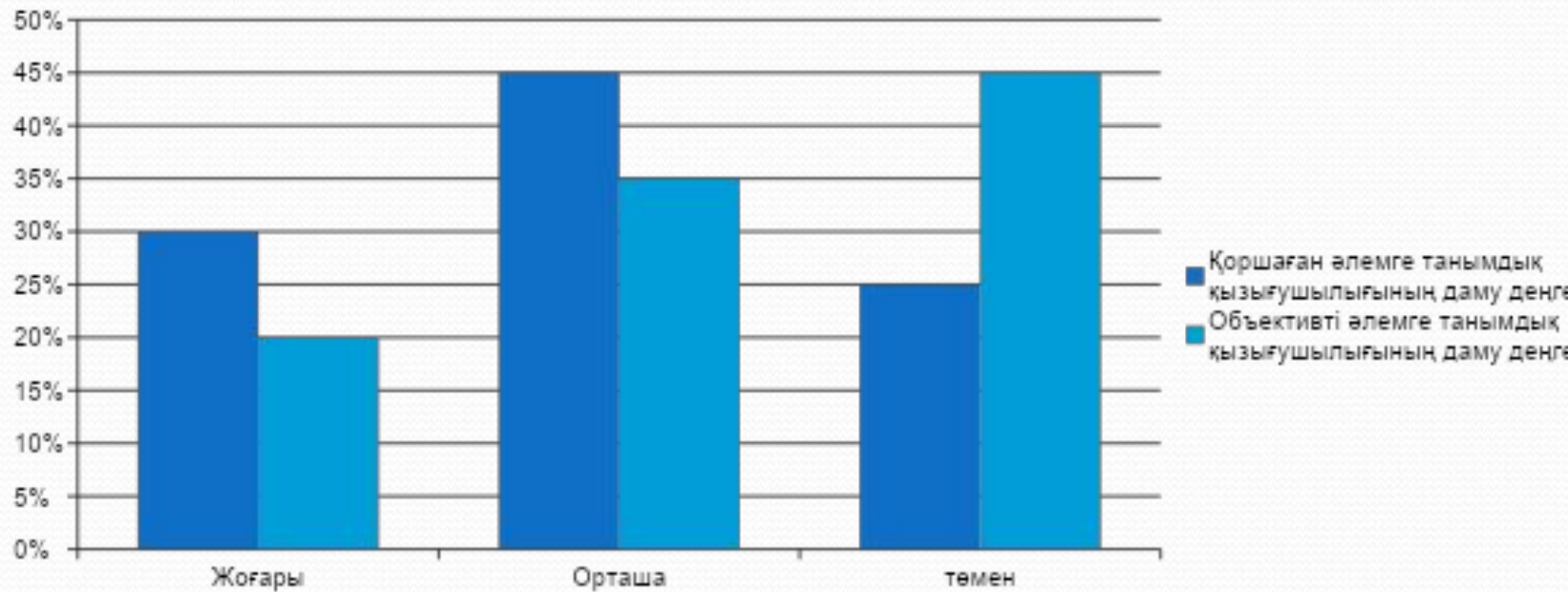
«Затты тап» дидактикалық ойыны бойынша алынған нәтиже төменде 2-кестеде берілді.

2-кесте. Мектеп жасына дейінгі ересек жастағы балалардың объективті әлемге танымдық қызығушылығының даму деңгейі

Деңгейлер	Объективті әлемге танымдық қызығушылығының даму деңгейі	
	Бала саны	%
Жоғары	4	20%
Орташа	7	35%
Төмен	9	45%

және объективті әлемге танымдық қызығушылығының даму деңгейінің салыстырмалы көрсеткіші 1 диаграммада көрсетілді.

Диаграмма1. «Тақырыпты тап» әдісінің нәтижелері

Жоғарыда кестеде келтірілген әдіспен алынған мәліметтерге сәйкес келесі нәтижелерге қол жеткіздік.

Зерттелуші 4 баланың ересек мектеп жасына дейінгі балалар когнитивтік қызығушылықтың жоғары деңгейімен сипатталады, бұл 20% құрайды. 7 мектеп жасына дейінгі балалар когнитивті қызығушылықтың орташа деңгейімен сипатталады, бұл 35% құрайды. Танымдық қызығушылық дамуының төмен деңгейі 9 (45%) ересек мектеп жасына дейінгі балаларға тән. Топтағы ең жоғары көрсеткіш танымдық белсенділікте (16 ұпай), орташа көрсеткіш – жіктеу қабілетінде (14 ұпай), ең төменгі көрсеткіш – өзіндік дербестік көріністерін түсіндіре білуде (6 ұпай) анықталды.

№3 диагностикалық әдістеме. «Екі үй» дидактикалық ойыны.

Бұл әдістеменің мақсаты – объективті әлем туралы білімге сүйене отырып, олардың іс-әрекетін түсіндіре отырып, балалардың объективті әлемге қатынасының көріністерін, балалардың жасанды дүниенің объектілерін жіктеу қабілетін анықтау.

Зерттеудің қысқаша курсы.

Мектеп жасына дейінгі балаға келесі нұсқау ұсынылады: «Сіздердің қолдарыңызда әртүрлі нысандар бейнеленген карталар бар. Ал алдарыңызда екі үй: «Табиғат әлемі» және «Адам қолымен жасалған әлем». Бұл үйлердегі карталарға орналастыру керек. Содан кейін баламен әңгімелесу жүргізіледі, оның барысында келесі сұрақтар қойылады:

- Адам жасаған дүние дегенді қалай түсінесің?
- Табиғат әлемі дегенді қалай түсінесің?
- Адам жасаған дүниенің табиғат әлемінен айырмашылығы неде?
- Адам заттарды не үшін жасайды?
- Адам жасаған дүниенің объектілері болмаса не болар еді?

Мектеп жасына дейінгі баланың объективті әлемге танымдық қызығушылық деңгейлерін бес ұпай, үш ұпай, екі ұпай көрсеткіштер бойынша жүзеге асырылады.

3 кесте. «Екі үй» дидактикалық ойыны бойынша даму деңгейі

Деңгейлер	Объективті әлемге танымдық қызығушылығының даму деңгейі	
	Бала саны	%
Жоғары	5	25%
Орташа	8	40%
Төмен	7	35%

№4 диагностикалық әдістеме «Суретті сипатта» дидактикалық ойыны (Д.Б. Эльконин)

Бұл әдістеменің мақсаты - қойылған сұрақтардың көмегімен мектеп жасына дейінгі баланың суретте бейнеленген жағдайдан шығу, не болып жатқанының мәні мен себептерін түсіну қабілетін зерттеу.

Зерттеудің қысқаша курсы.

Педагог балаға суретті көрсетіп, осы сурет бойынша мүмкіндігінше көп сұрақ қоюды сұрайды, әр сұрақтан кейін мектеп жасына дейінгі баланы: «Мен тағы не туралы сұрай аламын? Тағы не?» Жұмыс барысында мектеп жасына дейінгі баланың осы сурет бойынша қоятын сұрақтарының саны есептеледі.

Әрі қарай төрт топты бөліп, сұрақтардың мазмұны талданады:

1. Ересек мектеп жасына дейінгі балалардың ұсынылған жағдайдың шарттылығын, яғни адам жағдайындағы жануарлардың іс-әрекетін түсінбеуімен немесе қабылдамауымен байланысты мәселелер.
2. Суреттің сипаттамасын құрайтын жиынтықта сипаттамалық сипаттағы сұрақтар.
3. Бейнеленген жағдайды кеңейтетін сұрақтар.
4. Суретте берілген оқиғаның мәнін ашуға бағытталған мазмұнды сипаттағы сұрақтар.

Мұндай тапсырманың орындалу деңгейі қойылған сұрақтардың түрімен, сондай-ақ олардың санымен анықталады.

- **Жоғары деңгей 9-дан 12 ұпайға дейін.** Ол мектеп жасына дейінгі баланың тәрбиеші қойған сұрақтардың көмегімен суретте бейнеленген жағдайдан «артқа шығу», болып жатқан оқиғаның мәні мен себептерін түсіну қабілетімен анықталады. Деңгейі жоғары балалар үшінші және төртінші түрдегі сұрақтардың басымдығымен 3-4 сұрақ қояды.
- **Орташа деңгей 5-тен 8 баллға дейін.** Ол екінші типтегі сұрақтардың көп санымен (екіден көп) анықталады. Үшінші типтегі бір немесе екі сұрақтың пайда болуы да мүмкін.
- **Төмен деңгей 0-ден 4 ұпайға дейін.** Ол мектеп жасына дейінгі ересек жастағы балалардың 1 және 2 типті басымдықпен ұсынылған суретке бір немесе екі сұрақ қоюымен немесе тапсырманы орындаудан бас тартып, жай ғана тапсырманы өздігімен ауыстыруымен анықталады.

«Әңгімелесу», «Сұрақ қоюшы», «Суретті сипаттаңыз» диагностикалық әдістемесінен алынған деректер. Осы әдіспен алынған нәтижелер 2 кестеде және 1 қосымшада келтірілген.

- **Сұрақтар тобы (А)** – мектеп жасына дейінгі балалардың ұсынылған жағдайдың шарттылығын, яғни адам жағдайындағы жануарлардың әрекеттерін түсінбеуімен немесе қабылдамауымен байланысты сұрақтар.
- **Сұрақтар тобы (Б)** – суреттің сипаттамасын құрайтын жиынтықта сипаттау сипатындағы сұрақтар.
- **Сұрақтар тобы (С)** – бейнеленген жағдайды кеңейтетін сұрақтар.
- **Сұрақтар тобы (D)** – суретте көрсетілген оқиғаның мәнін ашуға бағытталған мазмұндық сипаттағы сұрақтар.

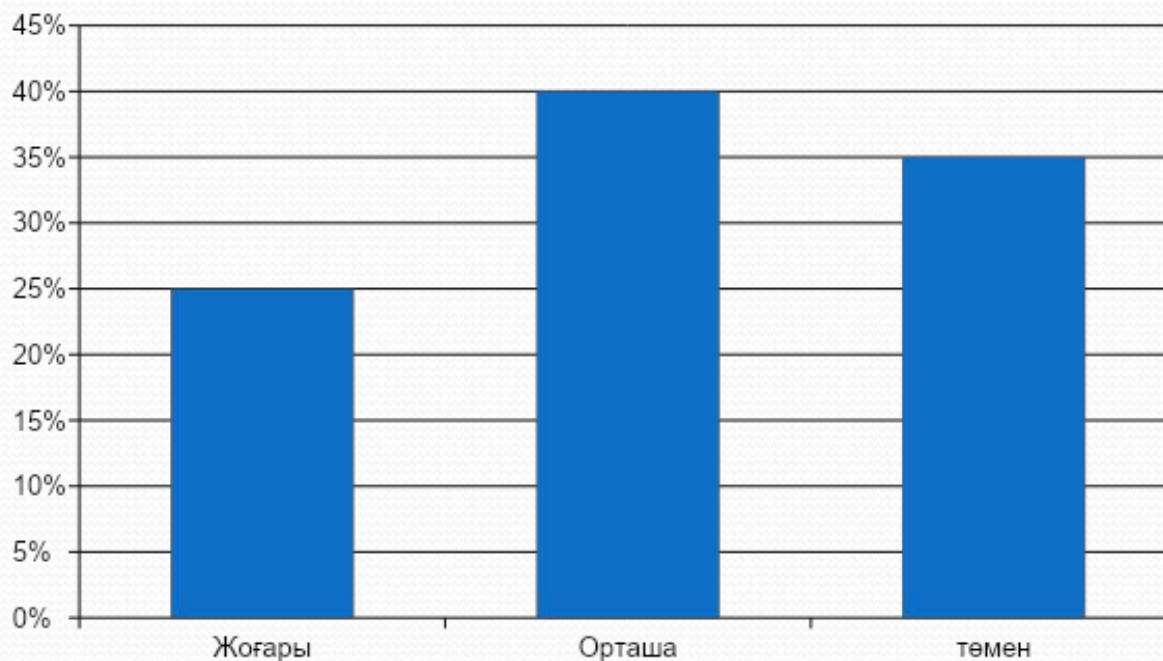
Әдістеме бойынша алынған мәліметтер бойынша сұрақтар тобы (С) ең жоғары балл (36) алғанын анықтадық.

- Ал сұрақтар тобы (D) ең төмен ұпайды (30) алды.
- Мектеп жасына дейінгі 8 бала (40%) танымдық қызығушылық дамуының жоғары деңгейімен сипатталады.
- 6 жастағы мектеп жасына дейінгі балалар когнитивтік қызығушылық дамуының орташа деңгейін көрсетті, бұл 30% құрайды.
- Мектеп жасына дейінгі 6 бала (30%) танымдық қызығушылық дамуының төмен деңгейімен сипатталады

3 кесте. «Суретті сипаттаңыз» диагностикалық деректер.

Деңгейлер	Объективті әлемге танымдық қызығушылығының даму деңгейі	
	Бала саны	%
Жоғары	5	25%
Орташа	8	40%
Төмен	7	35%

Диаграмма 2. Ересек жастағы мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қызығушылығының даму деңгейі

№5 диагностикалық әдістеме. «Әңгімелесу»

(авторы М. В. Марусинец)

Бұл әдістеменің мақсаты мектеп жасына дейінгі балада танымдық мотивацияның болуын, оның қызығушылықтарының бағытын анықтау болып табылады.

Құралдар: тәрбиешінің қойған сұрақтары.

Қысқаша мінез-құлық барысы: Балаға келесі сұрақтар тізімі қойылады:

- Қандай ойындар ойнағанды ұнатасың? Неліктен?
- Сенің сүйікті ойыншығың бар ма?
- Сен онымен қандай ойындар ойнайсың?
- Нені жиі ойнайсың? Неліктен?
- Үйде немен айналысқанды ұнатасың? Ал балабақшада?
- Сізге қандай іс-әрекет ұнайды? Неліктен?
- Кітап қарауды/оқуды ұнатасыз ба?
- Үйіңізде жануарлар бар ма? Қайсысы?
- Сен оларға қарайсың ба?

Мәліметтерді өңдеу: Танымдық қызығушылықтың болуы 5, 6, 7, 9 сұрақтарға берілген жауаптардың мазмұнымен бағаланады.

● №6 диагностикалық әдістеме «Сұрақ қоюшы» әдістемесі (Н.Б. Шумакова)

Бұл әдістеменің мақсаты мектеп жасына дейінгі балалардың (4 жастан бастап) сұрақ қою және зерттеу әрекетінің деңгейін анықтау болып табылады.

Сурет мазмұны:

- 1. «Қасқыр мен қоян». Суреттің алдыңғы жағында құйрығы ағаш бұтағымен қысылған қашып бара жатқан қоян мен қасқыр бейнеленген. Ағаштың бұтағына арқан бұралған. Артқы жағында шамалы пейзаж.
- 2. «Мысық-балықшы». Мысық табанында қармақ ұстап тұр. Оның алдында бос бөтелке тұр. Мысық күледі. Артқы жағында еденнің астынан шығып тұрған тышқанның тұмсығын көруге болады.

Қысқаша жұмыс барысы: Барлық тапсырмалар жеке орындалады.

Алынған мәліметтерге сәйкес, танымдық қызығушылықтың дамуының жоғары деңгейі алты ересек мектеп жасына дейінгі балаларға тән, бұл барлық балалардың 30% құрайды. Танымдық қызығушылық дамуының орташа деңгейі тоғыз ересек жастағы мектеп жасына дейінгі балаларға тән, ол 45% құрайды. Бес ересек жастағы мектеп жасына дейінгі балалар (25%) танымдық қызығушылық дамуының төмен деңгейімен сипатталады.

2.2 Мектепке дейінгі ұйымдарда психологиялық қызмет жұмысын тиімді ұйымдастыру арқылы балалардың танымдық қызығушылықтарын қалыптастыру

Танымдық даму – бұл танымдық процестердің дамуын қамтитын күрделі күрделі құбылыс (баланың қоршаған әлемге, өз бойындағы бағдарлануының әртүрлі формалары болып табылатын қабылдау, ойлау, зейін, қиял және оның қызметін реттейтін).

Танымдық даму тек балалармен психодиагностикалық және коррекциялық-дамытушы бірлескен іс-әрекеттерге ғана емес, сонымен қатар балалардың отбасымен және педагогикалық ұжыммен тығыз байланыста болуы керек.

Біздің зерттеуіміздің мақсаты – баланың жас және жеке мүмкіндіктері шеңберінде оның жеке басының толық танымдық дамуы мен білім алуына психологиялық-педагогикалық жағдай жасау.

Мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қабілеттері – бұл таным процесінде көрінетін және келесідей көрінетін әрекет:

- ақпаратты мүдделі қабылдау,
- өз білімін нақтылауға, тереңдетуге ұмтылуда,
- қызықтыратын сұрақтарға жауап іздеуде,
- шығармашылық элементтерінің көрінісінде,
- таным әдісін меңгеріп, оны басқа материалға қолдана білуінде.

Танымдық қабілеттерін дамыту үшін балалардың ойлауға, талдауға, қорытынды жасауға үйренетін сұрақтар, проблемалық жағдаяттар арқылы өз бетінше білім алуға мүмкіндік беру қажет.

5-6 жас аралығындағы мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қабілеттерін дамытуға арналған педагог-психологтың дамыту бағдарламасы

Дамыту бағдарламасы әртүрлі практикалық тапсырмаларды: зейінді дамытатын, есте сақтау, логика, стандартты емес ойлау, ой-өрісін кеңейтуге бағытталған тапсырмаларды қамтиды. Балаларды мектепке дайындауға көмектеседі.

Бағдарламаның мақсаты – психологиялық ойындар мен жаттығулар арқылы мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қабілеттерін дамытуға жағдай жасау және ықпал ету.

Бағдарламаның мақсаттары:

- Көрнекі-бейнелі және логикалық ойлауды дамыту;
- Көру және есту арқылы қабылдауды жақсартуға үлес қосу;
- Балалардың қиялын, зейінінің еріктілігін дамыту;

5-7 жастағы балалардың танымдық дамуы негізгі міндеттер:

- көру, есту, кинестетикалық қабылдауды, есте сақтауды, зейінді дамыту;
- ауызша және көрнекі үлгілер бойынша жұмыс істеуге үйрету;
- көрнекілік-бейнелі, шығармашылық және комбинаторлық ойлауды дамыту;
- тактильді және акустикалық ақпаратты салыстыруға үйрету;
- қысқа мерзімді және ұзақ мерзімді есте сақтау қабілетін дамыту;
- берілген сипаттама бойынша қажетті фигураны табуға үйрету;
- қолдың ұсақ моторикасын, сенсомоторлы үйлестіруді, графикалық дағдыларды дамыту;
- логикалық тізбектерді құруға, жалпы мен жекенің, бүтін мен бөлшектердің аражігін ажырата білуге, заңдылық пен себеп-салдар байланысын орнатуға үйрету;
- көрсету, баяндау, ауызша нұсқау беру арқылы қолдың қимылын басқара білуді қалыптастыру;
- көрнекі-кеңістіктік бағдарлауды дамыту;
- ерікті сфераны қалыптастырады, өз әрекеттерін ересек адамның әрекетімен және басқа балалардың әрекеттерімен үйлестіруге үйретеді.

Тақырыптық жоспар

Ақпан, 1 апта	№1 «Біздің сезімдеріміз»	- ойлау мен сөйлеуді дамыту (сөздік қорды белсендіру және байыту, грамматикалық құрылымды және үйлесімді сөйлеу дағдыларын жетілдіру); - қарым-қатынас дағдыларын жетілдіру, басқаларға достық қарым-қатынасты тәрбиелеу; - қабылдауды, зейінді, есте сақтауды, ойлауды, сөйлеуді, эмоциялық саланы, жалпы және ұсақ моториканы дамыту;	«Не жетіспейді» «Желмен сурет» «Кім ең зейінді» жаттығулары.
	№2 «Қыстайтын құстар»	- ойлау мен сөйлеуді дамыту (сөздік қорды белсендіру және байыту, грамматикалық құрылымды және үйлесімді сөйлеу дағдыларын жетілдіру); - қабылдау, зейін, есте сақтау, ойлау, сөйлеу, жалпы және ұсақ моториканы дамыту;	«Суреттерді кию» «Кім ең зейінді» жаттығулары. «Құстар оңтүстікке ұшады»
Ақпан, 2 апта	№3 «Теремок»	- қабылдау, зейін, есте сақтау, ойлау, сөйлеу, жалпы және ұсақ моториканы дамыту; - қарым-қатынас дағдыларын жетілдіру, басқаларға достық қарым-қатынасты тәрбиелеу; - мотивациялық сфераны жетілдіру;	«Не артық?» «Ертегіні есіңе түсір» «Сөйлемдерді аяқта» «Қояндар мен қасқыр» жаттығулары
	№4 «Орманға саяхат»	- ойлау мен сөйлеуді дамыту (сөздік қорды белсендіру және байыту, грамматикалық құрылымды және үйлесімді сөйлеу дағдыларын жетілдіру); - қарым-қатынас дағдыларын жетілдіру, басқаларға достық қарым-қатынасты тәрбиелеу;	«Суреттерді кию» «Зейінді бол» «Сөйлемдерді аяқта» «Қояндар мен қасқыр» жаттығулары
Ақпан, 3 апта	№5 «Кескіндер мен белгілер»	- ойлау мен сөйлеуді дамыту (сөздік қорды белсендіру және байыту, грамматикалық құрылымды және үйлесімді сөйлеу дағдыларын жетілдіру); - мотивациялық сфераны жетілдіру;	«Не артық?» «Суреттерді кию» «Нүктелерді ретімен байланыстыр» «Нүктелі сызықтардағы шеңбер» «Шеңберде он бес» жаттығулары
	№6 «Қысқы орман»	- ойлау мен сөйлеуді дамыту (сөздік қорды белсендіру және байыту, грамматикалық құрылымды және үйлесімді сөйлеу дағдыларын жетілдіру); - қабылдау, зейін, есте сақтау, ойлау, сөйлеу, жалпы және ұсақ моториканы дамыту;	«Жұмбақтар» «Ертегі кейіпкерлері» «Қояндар мен қасқыр» жаттығулары

Ақпан, 4 апта	№7 «Санамақ»	- ойлау мен сөйлеуді дамыту (сөздік қорды белсендіру және байыту, грамматикалық құрылымды және үйлесімді сөйлеу дағдыларын жетілдіру); - санау дағдыларын жетілдіру; - мотивациялық сфераны жетілдіру;	«Санау» «Цифрлар мен белгілерді есте сақта» «Сандарды бір қатарға тұрғыз» жаттығулары. «Он бес» жаттығулары.
	№8 «Зат туралы әңгімеле»	- ойлау мен сөйлеуді дамыту (сөздік қорды белсендіру және байыту, грамматикалық құрылымды және үйлесімді сөйлеу дағдыларын жетілдіру); - қабылдау, зейін, есте сақтау, ойлау, сөйлеу, жалпы және ұсақ моториканы дамыту;	«Суреттерді сипатта» «Көруші» жаттығулары «Не артық?» «Жұмбақтар» «Бір сөзбен ата» «Кім ең зейінді» жаттығулары.
Наурыз 1 апта	№9 «Үй және жабайы жануарлар»	- ойлау мен сөйлеуді дамыту (сөздік қорды белсендіру және байыту, грамматикалық құрылымды және үйлесімді сөйлеу дағдыларын жетілдіру); - қабылдау, зейін, есте сақтау, ойлау, сөйлеу, жалпы және ұсақ моториканы дамыту;	«Жабайы және үй жануарларын ата» «Сүйікті жануар» «Жолды (лабиринт) таңда» «Сүйікті жануар» жаттығулары
	№10 «Санап үйрен»	- санау дағдыларын жетілдіру; - мотивациялық сфераны жетілдіру; - қабылдауды, зейінді, есте сақтауды, ойлауды, сөйлеуді, эмоциялық саланы, жалпы және ұсақ моториканы дамыту;	«Цифрлар мен белгілерді есте сақта» «Сандарды бір қатарға тұрғыз» жаттығулары. «Он бес» жаттығулары.
Наурыз 2 апта	№11 «Жыл мезгілдері»	- ойлау мен сөйлеуді дамыту (сөздік қорды белсендіру және байыту, грамматикалық құрылымды және үйлесімді сөйлеу дағдыларын жетілдіру); - қабылдау, зейін, есте сақтау, ойлау, сөйлеу, жалпы және ұсақ моториканы дамыту;	«Жұмбақтар» «Зейінді бол», «Түстер» жаттығулары «Сөйлемдерді аяқта»
	№12 «Көктемнің белгілері»	- ойлау мен сөйлеуді дамыту (сөздік қорды белсендіру және байыту, грамматикалық құрылымды және үйлесімді сөйлеу дағдыларын жетілдіру); - мотивациялық сфераны жетілдіру;	«Суреттерді кию» «Түстер» жаттығулары «Көктем белгілерін есте сақта» жаттығулары

Наурыз 3 апта	№13 «Затты сипатта»	- ойлау мен сөйлеуді дамыту (сөздік қорды белсендіру және байыту, грамматикалық құрылымды және үйлесімді сөйлеу дағдыларын жетілдіру); - есту және көрнекі қабылдауды, шоғырландырылған зейін мен бақылауды, есту және көрнекі есте сақтауды дамыту;	«Суреттерді сипатта» «Бір сөзбен ата» «Көруші» жаттығулары «Кім ең зейінді» жаттығулары.
	№14 «Көр, есіңе сақта, айт»	- есту және көрнекі қабылдауды, шоғырландырылған зейін мен бақылауды, есту және көрнекі есте сақтауды дамыту; - қабылдау, зейін, есте сақтау, ойлау, сөйлеу, жалпы және ұсақ моториканы дамыту; - мотивациялық сфераны жетілдіру;	«Не артық?» «Жұмбақтар» «Бір сөзбен ата» «Кім ең зейінді» жаттығулары.
Наурыз 4 апта	№15 «Қиялды дамыту»	- ойлау мен сөйлеуді дамыту (сөздік қорды белсендіру және байыту, грамматикалық құрылымды және үйлесімді сөйлеу дағдыларын жетілдіру); - есту және көрнекі қабылдауды, шоғырландырылған зейін мен бақылауды, есту және көрнекі есте сақтауды дамыту;	«Жұмбақтар» «Суреттерді қию» «Ұқсастығын тап» «Кім ең зейінді» жаттығулары.
	№16 «Суретті аяқта»	- қабылдау, зейін, есте сақтау, ойлау, сөйлеу, жалпы және ұсақ моториканы дамыту; - жалпы және ұсақ моториканы дамыту; - мотивациялық сфераны жетілдіру;	«Суреттерді қию» «Зейінді бол» «Қолшатырды бояу» «Нүктелерді ретімен байланыстыр»
Сәуір 1 апта	№17 «Көргенінді есіңе түсір»	- есту және көрнекі қабылдауды, шоғырландырылған зейін мен бақылауды, есту және көрнекі есте сақтауды дамыту; - мотивациялық сфераны жетілдіру;	«Не артық?» «Кім ең зейінді» жаттығулары.
	№18 «Геометриялық денелер»	- ойлау мен сөйлеуді дамыту (сөздік қорды белсендіру және байыту, грамматикалық құрылымды және үйлесімді сөйлеу дағдыларын жетілдіру); - қабылдау, зейін, есте сақтау, ойлау, сөйлеу, жалпы және ұсақ моториканы дамыту;	«Суреттерді қию» «Нүктелерді ретімен байланыстыр» «Саңырауқұлақтар мен конустарды жина» «Нүктелі сызықтардағы шеңбер» «Шеңберде он бес» жаттығулары

Сәуір 2 апта	№19 «Тапқыр мысық»	- ойлау мен сөйлеуді дамыту (сөздік қорды белсендіру және байыту, грамматикалық құрылымды және үйлесімді сөйлеу дағдыларын жетілдіру); - мотивациялық сфераны жетілдіру;	«Жұмбақтар» «Сөйлемдерді аяқта» «Қояндар мен қасқыр» жаттығулары
	№20 «Үй және бақша»	- есту және көрнекі қабылдауды, шоғырландырылған зейін мен бақылауды, есту және көрнекі есте сақтауды дамыту; - ойлау мен сөйлеуді дамыту (сөздік қорды белсендіру және байыту, грамматикалық құрылымды және үйлесімді сөйлеу дағдыларын жетілдіру);	«Үй және бақша» «Түстер» жаттығулары
Сәуір 3 апта	№21 «Үй саламыз»	- жалпы және ұсақ моториканы дамыту; - мотивациялық сфераны жетілдіру; - есту және көрнекі қабылдауды, шоғырландырылған зейін мен бақылауды, есту және көрнекі есте сақтауды дамыту;	«Суреттерді қию» «Нүктелерді ретімен байланыстыр» «Нүктелі сызықтардағы шеңбер»
	№22 «Есіңе сақта»	- есту және көрнекі қабылдауды, шоғырландырылған зейін мен бақылауды, есту және көрнекі есте сақтауды дамыту; - мотивациялық сфераны жетілдіру;	«Жұмбақтар» «Кім ең зейінді» жаттығулары.
Сәуір 4 апта	№23 «Тәулік мезгілдері»	- есту және көрнекі қабылдауды, шоғырландырылған зейін мен бақылауды, есту және көрнекі есте сақтауды дамыту; - қабылдау, зейін, есте сақтау, ойлау, сөйлеу, жалпы және ұсақ моториканы дамыту;	«Түстер» жаттығулары
	№24 «Үш аю»	- ойлау мен сөйлеуді дамыту (сөздік қорды белсендіру және байыту, грамматикалық құрылымды және үйлесімді сөйлеу дағдыларын жетілдіру); - мотивациялық сфераны жетілдіру; - қабылдау, зейін, есте сақтау, ойлау, сөйлеу, жалпы және ұсақ моториканы дамыту;	«Кім ең зейінді» жаттығулары. «Сөйлемдерді аяқта» «Ертегі кейіпкерлері» «Қояндар мен қасқыр» жаттығулары

Тәрбие процесінде балабақша мен отбасында талаптардың бірлігі принципін сақтау маңызды, сондықтан **ата-аналармен жұмысты ұйымдастыру өте маңызды.** Ата-аналармен жұмыстың мазмұны әртүрлі формалар арқылы жүзеге асады. Педагог-психолог пен мектеп жасына дейінгі балалардың ата-аналары арасындағы қарым-қатынастың дәстүрлі және дәстүрлі емес түрлері бар, олардың мәні оларды педагогикалық біліммен байыту болып табылады.

О.Л.Зверева, Т.В.Кротов атап өткендей дәстүрлі формалар ұжымдық, жеке және көрнекі-ақпараттық болып бөлінеді.

Ата-аналарға арналған ұсыныстар

«Танымдық белсенділікті дамытудағы отбасының рөлі»

Отбасындағы дамушы ортаны ұйымдастыру бойынша нұсқаулар:

- Балалармен қарым-қатынас құрудың негізгі принциптерін білу керек.
- Ізденімпаз балалар ізденімпаз ата-анамен бірге өседі. Мен барлығын білемін деп ойламаңыз, балаңызбен бірге әлемді зерттеңіз.
- Баламен сөйлесіңіз - алдымен айналадағы заттарды атаңыз, кейін - әрекеттерді, содан кейін - заттардың белгілері мен қасиеттерін атаңыз, қоршаған әлемді түсіндіріп, заңдылықтарды тұжырымдаңыз, айтып дәлелденіз және өз пікірлеріңізді дәлелденіз.
- Балаға мүмкіндігінше жиі «Сен қалай ойлайсың?» деген сұрақты қойыңыз.
- Әрқашан баланың ойын мұқият тыңдаңыз және оны ешқашан күлкі етпеңіз. Оның зияткерлік еңбегін құрметтеңіз.
- Қызықты заттарды, кітаптарды, әңгімелерді тауып, үйге әкеліңіз. Мұны балаңызбен бөлісіңіз. Ол бірден емес, бәрін түсінбеуі керек: қарым-қатынасты дамыту әрқашан «өсу үшін» қарым-қатынас болып табылады.
- Балаңызбен мүмкіндігінше саяхаттаңыз.
- Үйге қызықты адамдарды шақырыңыз, олармен араласқанда баланы «көрші бөлмеде ойнауға» жібермеңіз.
- Балаңызды мұражайларға апарыңыз.
- Бірлескен бақылаулар мен тәжірибелер жүргізу.
- Балаңыздың ізденіс әрекеттерін эмоционалды түрде қолдаңыз. Оның бастамасы мен тәуелсіздігін мадақтаңыз. Оның шығармашылық идеяларын жүзеге асыруға жағдай жасау.
- Хоббиіңізді балаңызбен қарым-қатынас тақырыбына айналдырыңыз.

Балалармен үйде өткізуге кеңес береміз:

Мектеп жасына дейінгі баланың үйде жасай алатын эксперименттері

- **Сиқырлы түстер (3 жастан 7 жасқа дейін)**

«Мен немен сурет сала аламын?» деген сұраққа - балалар ерте жастан бастап ботқамен (каша), компотпен сурет салуға тырысқандарын ұмытып, бояумен, қарындашпен, бормен сурет сала аламын деп жауап береді. Сұрақты талқылауға болады:

«Бояулар қайдан пайда болады?», «Адамдар бояуды неден жасады?».

Табиғат бізге әртүрлі табиғи түстерді беретінін атап өту маңызды. Балаңызға қалың қағаз парақтарын, үгітілген қызылшаны, сәбізді, шөптерді (ақжелкен, аскөк, насыбайгүл, т.б.), бірнеше жидектерді (құлпынай, таңқурай, қарақат және т.б.) ұсынсаңыз, оның ізін қалдыруға мүмкіндігі болады. Қағаз парағында көкөністер, жидектер және жасылдар көмегімен сызбалар қаншалықты ашық екенін, бұл табиғи түстер қандай түсті екенін тексеріңіз.

- **Сиқырлы материал (үлкен мектеп жасына дейінгі балалар үшін)**

- **Құм сағаты**

- **Музыкалық бөтелкелер (3 жастан 5 жасқа дейін)**

- **Реактивті доп**

- **Құмырада шам**

- **Неге төгілмейді?**

Отбасында қолайлы атмосфераны құру туралы ата-аналарға ескерту

- Есіңізде болсын: ата-ананың баланы қалай оятуы оның күні бойына психологиялық көңіл-күйіне байланысты.
- Түнгі демалыс уақыты әркім үшін жеке. Бір ғана көрсеткіш бар: сіз оны оятқан кезде бала жақсы ұйықтап, оңай оянуы керек.
- Балаңызбен серуендеуге мүмкіндігіңіз болса, оны жіберіп алмаңыз. Бірлескен серуендеу - бұл қарым-қатынас, назар аудармай кеңес беру, қоршаған ортаны бақылау.
- Балаларды мектепке дейінгі мекемеде болғаннан кейін қарсы алуды үйреніңіз. «Бүгін не жедің?» деген сұрақты бірінші болып қоймау керек: «Балабақшада не қызық болды?», «Сен не істедің?», «Жағдайың қалай?»
- Баланың жетістігіне қуаныңыз. Оның уақытша сәтсіздіктері сәтінде ашуланбаңыз. Баланың өміріндегі оқиғалар туралы әңгімелерін шыдамдылықпен, қызығушылықпен тыңдаңыз.
- Бала өзін жақсы көретінін сезінуі керек. Айқай, дөрекі интонациялар қарым-қатынастан шығарылуы керек. Отбасында қуаныш, сүйіспеншілік, сыйластық атмосферасын құру.
- Бала үйренген нәрсеге қайта-қайта оралғысы келетіндей етіп әрқашан бірдеңені айтпай қалдырыңыз.

Балаларды экспериментке қызықтыру үшін не істеу керек және не істемеу керек?

- Баланың қалаулары сізге импульсивті болып көрінсе де, оны жоққа шығармауыңыз керек.
- Баламен бірлескен әрекеттерден, ойындардан және т.б. бас тартуға болмайды. Бала өзіне немқұрайлы қараған ортада дами алмайды.
- Балаға әртүрлі заттармен және материалдармен әрекет ету мүмкіндігін беру, олармен тәжірибе жасауға ынталандыру, балаларда жаңа нәрселерді білуге деген ішкі тілектермен байланысты мотивтерді қалыптастыру.
- Түсіндірусіз бір сәтке тыйым салу баланың белсенділігі мен дербестігін тежейді.
- Егер сізге бір нәрсеге тыйым салу қажет болса, онда оған неліктен тыйым салғаныңызды түсіндіріп, ненің мүмкін екенін немесе қалай болуы мүмкін екенін анықтауға көмектесіңіз.
- Баланың іс-әрекетіндегі қателер мен кемшіліктерді шексіз көрсетпеу. Өзінің сәтсіздігі туралы хабардар болу осы қызмет түріне деген қызығушылықтың жоғалуына әкеледі.
- Баланы ерте жастан бастап бастаған ісін аяғына дейін жеткізуге ынталандыру, оның ерік-жігері мен белсенділігін эмоционалды түрде бағалау. Сіздің оң бағаңыз ол үшін ең маңыздысы.
- Мектеп жасына дейінгі баланың танымдық белсенділікпен үйлесетін импульсивті мінез-құлқы, сондай-ақ оның іс-әрекетінің салдарын болжай алмауы жиі біз жасайтын әрекеттерге әкеледі.
- Егер әрекет баланың жағымды эмоцияларымен, бастамашылдығымен және тапқырлығымен қатар жүрсе, сонымен бірге мақсат ешкімге зиян келтірмеу болса, онда бұл теріс қылық емес, еркелік.
- Баланың іс-әрекетіне қызығушылық таныту, онымен оның ниеті, қалаған нәтижеге қалай жетуге болатыны туралы әңгімелесу.

2.3 Қалыптастыру жұмысының тиімділігін бақылау және нәтижелерін талдау

Біздің зерттеу экспериментінің қалыптастырушы кезеңі жалпы білім беру процесінің табиғи жағдайында өтті. Орындалған жұмыстың тиімділігін бағалау үшін анықтаушы кезеңде жүргізілген диагностикалық әдістерді қолдану арқылы бақылау экспериментін жүргіздік.

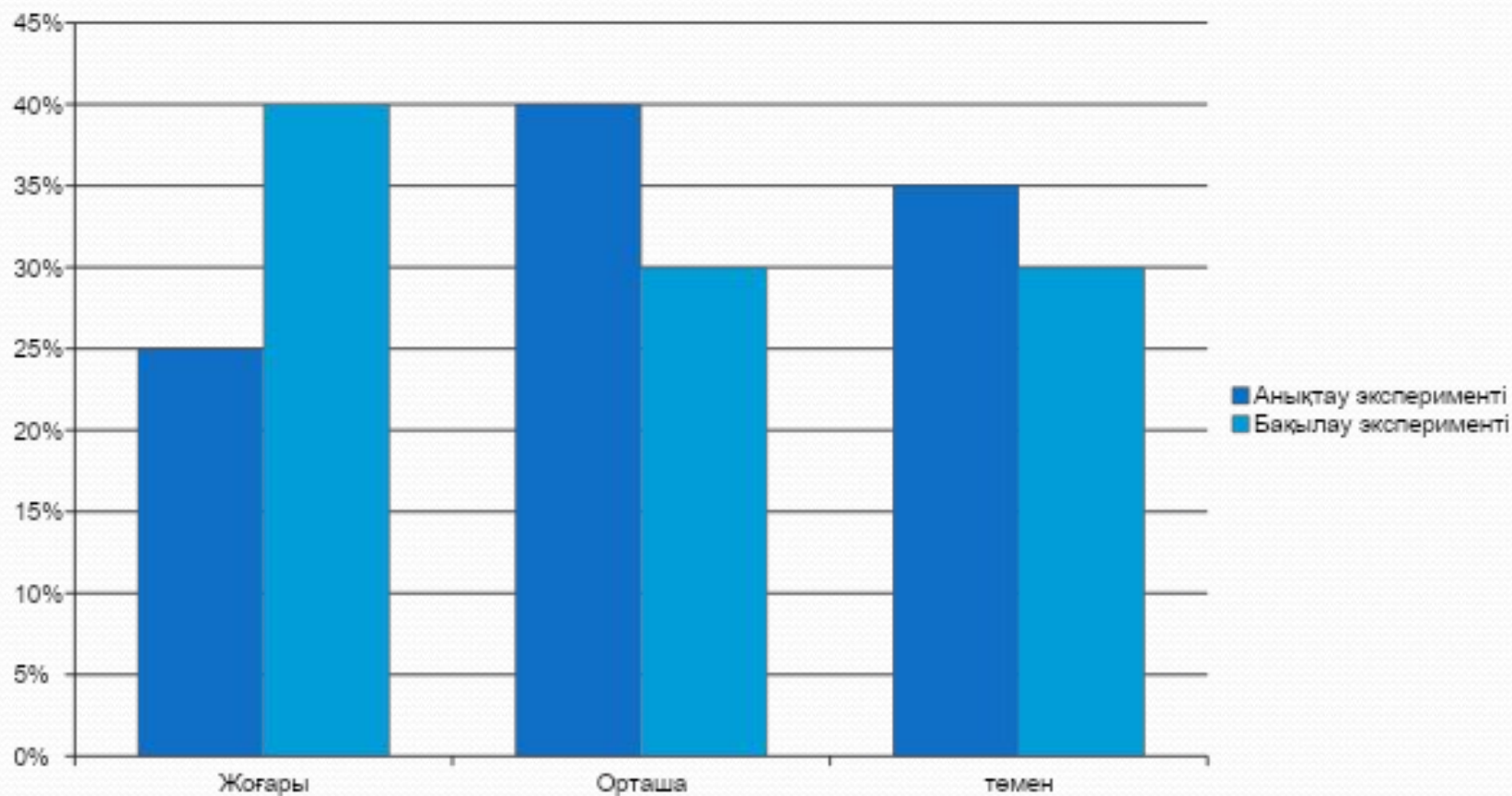
Қалыптастырушы эксперимент процесінде балаларды бақылау және бақылау тестінің нәтижелері ересек мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қызығушылығының даму деңгейлері бойынша келесі нәтижелерді көрсетті. Л.Н.Прохоровтың «Кішкентай зерттеуші» әдістемесінің нәтижелері 4 кестеде берілген.

4 кесте. Мектеп жасына дейінгі ересек жастағы балалардың қоршаған әлемге танымдық қызығушылығының даму деңгейі

Деңгейлер	Анықтау эксперименті		Бақылау эксперименті	
	Бала саны	%	Бала саны	%
Жоғары	6	30%	9	45%
Орташа	9	45%	8	40%
Төмен	5	25%	3	15%

Алынған нәтижені анықтау кезеңімен салыстырғанда жоғарғы деңгей 3 бала санына артты, орташа деңгей 1 бала санына және төмен деңгей 2 бала санына азайды. Яғни, мектеп жасына дейінгі балалардың қоршаған әлемге деген танымдық қызығушылығы жоғарылағандығын байқауға болады.

Диаграмма 3. Мектеп жасына дейінгі ересек жастағы балалардың қоршаған әлемге танымдық қызығушылығының даму деңгейі

Келесі әдістеме «Затты тап» дидактикалық ойыны бойынша алынған нәтиже төменде 5 кестеде берілді.

5 кесте. Мектеп жасына дейінгі ересек жастағы балалардың объективті әлемге танымдық қызығушылығының даму деңгейі

Деңгейлер	Анықтау эксперименті		Бақылау эксперименті	
	Бала саны	%	Бала саны	%
Жоғары	4	20%	6	30%
Орташа	7	35%	8	40%
Төмен	9	45%	6	30%

- Жоғарыда кестеде келтірілген әдіспен алынған мәліметтерге сәйкес келесі нәтижелерге қол жеткіздік.
- Зерттелуші балалардың 4-уі анықтау кезеңінде жоғары көрсеткіш көрсетсе, қалыптастырушы кезеңнен кейін олардың саны 6-ға артты, сондай ақ когнитивтік қызығушылықтың орташа деңгейі 8 балада анықталды яғни алдыңғы кезеңмен салыстырғанда 1 балаға артты, есесіне төменгі деңгей көрсеткен 9 бала қалыптастыру жұмыстарынан соң 6 балаға азайды.

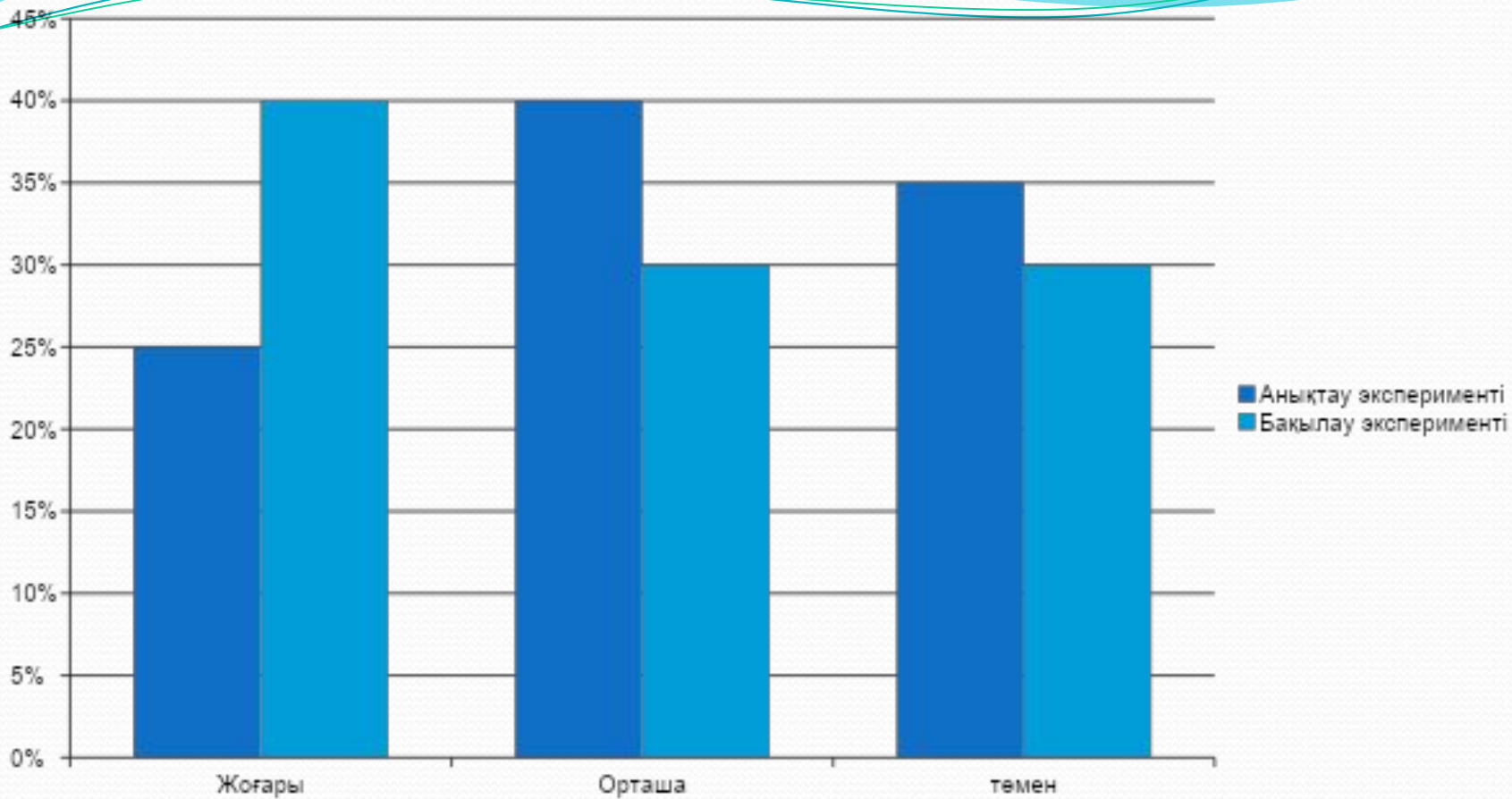

Диаграмма 4. Мектеп жасына дейінгі ересек жастағы балалардың объективті әлемге танымдық қызығушылығының даму деңгейі

Келесі 3 әдістеме «Екі үй» дидактикалық ойыны.

Бұл әдістеменің мақсаты – объективті әлем туралы білімге сүйене отырып, олардың іс-әрекетін түсіндіре отырып, балалардың объективті әлемге қатынасының көріністерін, балалардың жасанды дүниенің объектілерін жіктеу қабілетін анықтау болды. Алынған нәтиже төмендегі 6 кестеде берілді.

Деңгейлер	Анықтау эксперименті		Бақылау эксперименті	
	Бала саны	%	Бала саны	%
Жоғ.	5	25%	8	40%
Орт.	8	40%	9	45%
Төм.	7	35%	3	15%

6 кесте. «Екі үй» дидактикалық ойыны бойынша даму деңгейі

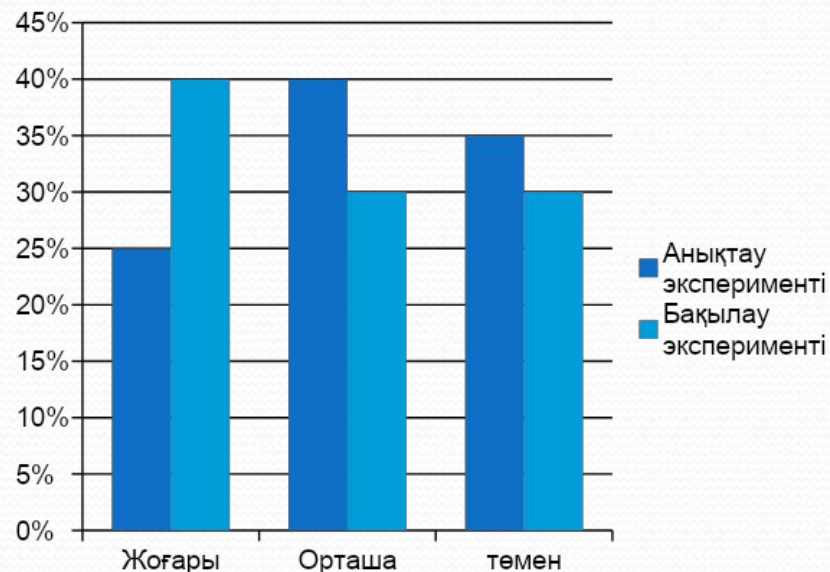

Диаграмма 5. «Екі үй» дидактикалық ойыны бойынша даму деңгейі

Д.Б.Элькониннің «Суретті сипатта» дидактикалық ойыны әдістемесі

7 кесте. «Суретті сипатта» дидактикалық ойыны әдістемесі

Деңгейлер	Анықтау эксперименті		Бақылау эксперименті	
	Бала саны	%	Бала саны	%
Жоғары	5	25%	8	40%
Орташа	8	40%	6	30%
Төмен	7	35%	6	30%

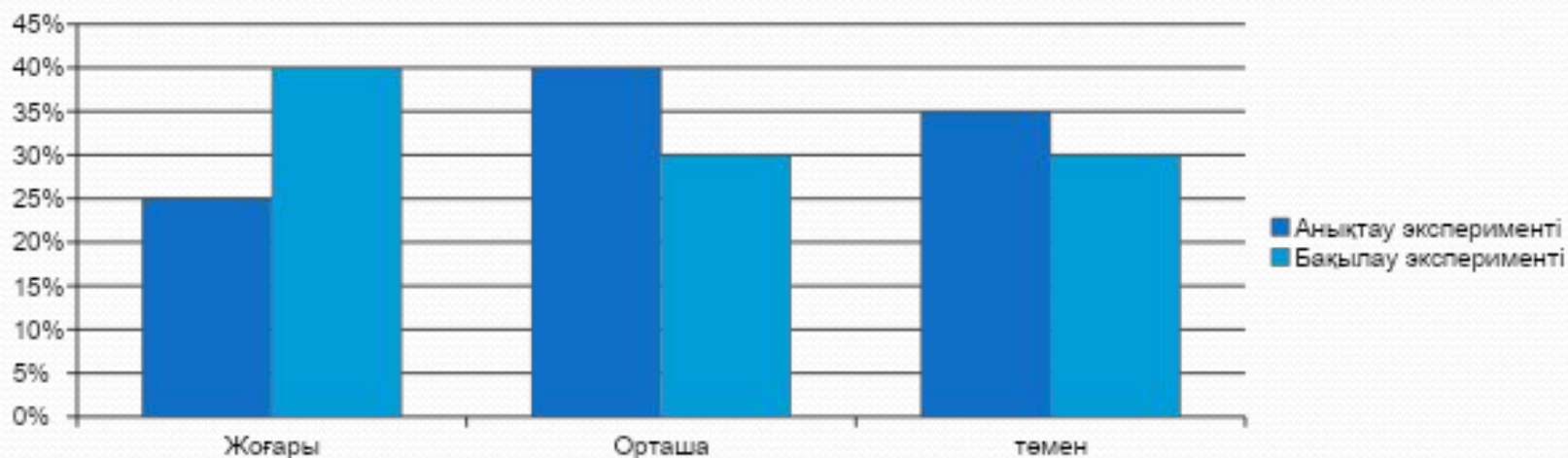

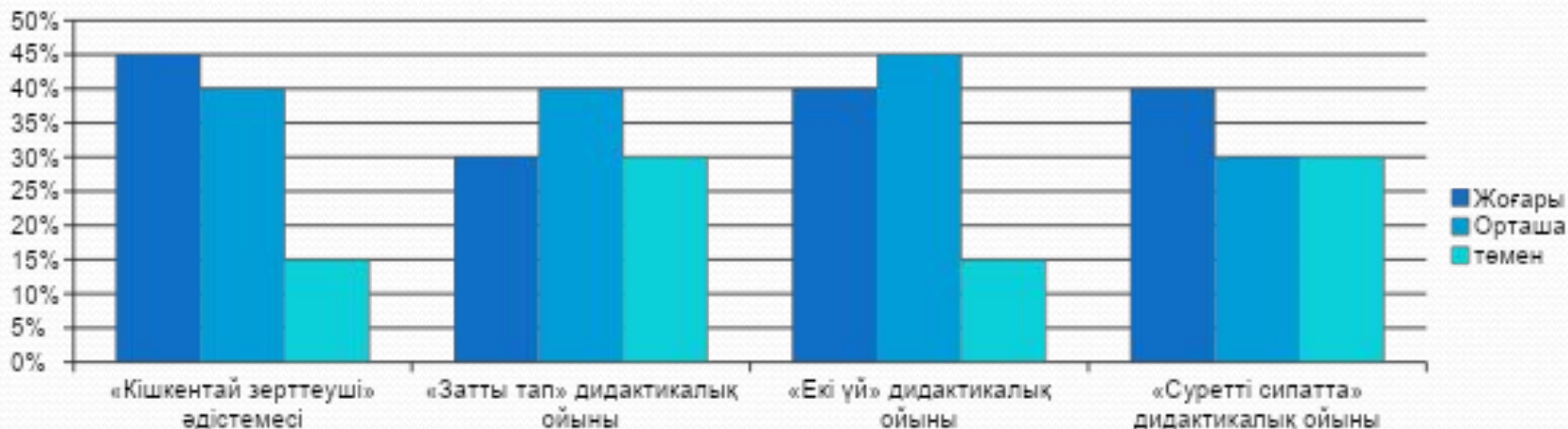
Диаграмма 6. «Суретті сипатта» дидактикалық ойыны әдістемесі

Осылайша, біз қолданылған әдістемелерге сәйкес алынған нәтижелердің жиынтық кестесін құрастырамыз (8 кесте және 7 диаграмма қараңыз).

8 кесте. Жиынтық көрсеткіш

Деңгей	«Кішкентай зерттеуші» әдістемесі	«Затты тап» дидактикалық ойыны	«Екі үй» дидактикалық ойыны	«Суретті сипатта» дидактикалық ойыны
Жоғары	45%	30%	40%	40%
Орташа	40%	40%	45%	30%
Төмен	15%	30%	15%	30%

Диаграмма 7. Жиынтық көрсеткіш

Қорытынды

Зерттеу мәселесі бойынша психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді талдау мектеп жасына дейінгі баланың танымдық қызығушылығы оның барлық көріністерінде қоршаған шындықтың дамуына баланың қатынасын байланыстыратын тұлғалық қасиет ретінде қарастырылатынын анықтауға мүмкіндік берді.

Тәрбие процесінде балабақша мен отбасынның бірлігі принципін сақтау маңыздылығын ескере отырып ата-аналармен жұмыстар ұйымдастырылды және «Танымдық белсенділікті дамытудағы отбасының рөлі» тақырыбында ата-аналарға арналған ұсыныстар берілді.

Мектеп жасына дейінгі балалардың барлық құрамдас бөліктерде зерттеу белсенділігінің көрінісінде оң динамика көрсетті. Бұл мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық белсенділікке деген қызығушылықтарынан көрінді; зерттеу дағдыларын меңгеруде; ғылыми ізденіс табандылығы және нәтижеге жету; ары қарай өз бетінше ізденуге және білім алуға ұмтылуында байқалды. Бақылау экспериментінің материалдары орындалған жұмыстың тиімділігін және зерттеу болжамының расталғанын көрсетті.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Сәбет Бап-Баба Жантану негіздері Алматы. «Дәнекер», 2001 ж., -293 б.
2. Тәжібаев Т. Жалпы психология – Алматы. «Қазақ университеті», 1993 -240 б.
3. Жарықбаев Қ.Б. Психология негіздері. Алматы, 2005 ж., - 415 б
4. Қазақ тілі терминдерінің салалық ғылыми түсіндірме сөздігі. Педагогика және психология. Алматы, 2002. – 215 бет.
6. Бодунов, М.В. Структура формально–динамических особенностей активности личности [Текст] / М.В. Бодунов // Вопросы психологии. – 2021. – №5. –129 б.
7. Концепция дошкольного воспитания [Текст] // Дошкольное воспитание. – М.: Просвещение, 2011. – №5. – 10–23 б.
8. Леонтьев А.Н. Избранные психологические произведения [Текст]: В 2 т. / А.Н. Леонтьев. – М.: Педагогика, 2010. – Т.2 – 320б.
9. Зверева О.Л. Общение педагога с родителями в ДОО [Текст]: методический аспект / О.Л. Зверева, Т.В. Кротова. М.: ТЦ Сфера, 2012. – 80 б.
10. Давыдова О.И. Работа с родителями в детском саду: Этнопедагогический подход [Текст] / О.И. Давыдова, Л.Г. Богославец, А.А. Майер. – М.: ТЦ Сфера, 2019. – 144 б.
11. Выготский, Л.С. Психология [Текст] / Л.С. Выготский. – М.: Издательство ЭКСМО–Пресс, 2010. – 1008 б.
12. Крулехт М.В. Дошкольник и рукотворный мир [Текст] / М.В. Крулехт. – СПб.: Детство–Пресс, 2018.– 160 б.
13. Люблинская, А.А. Активность и направленность дошкольник: хрестоматия по возрастной психологии [Текст] / А.А. Люблинская. – М., 2010. – 320 б.
14. Дыбина О.В. Неизведанное рядом: Занимательные опыты и эксперименты для дошкольников [Текст]: методическое пособие / О.В. Дыбина, Н.П. Рахманова, В.В. Щетинина. – М.: Творческий центр "Сфера", 2019. – 212 б.
15. Князева, О.Л. Особенности поисковой деятельности дошкольников при решении наглядно–действенных задач [Текст] / О.Л. Князева // Вопросы психологии. – 2020. – №5. – 86–93 б.
16. Новоселова, С.Л. Развивающая предметная среда [Текст] / С.Л. Новоселова. – М.: МДО, 2010. – 174 б.
17. Брушлинский, А.В. Субъект: мышление, учение, воображение [Текст] / А.В. Брушлинский. – М.; Воронеж, 2012. – 392 б.
18. Доронова, Т.Н. Материалы и оборудование для детского сада [Текст]: пособие для воспитателей и заведующих / Т.Н. Доронова, Т.И. Ерофеева, Н.А. Короткова, М.А. Рунова; под ред. Т.Н. Дороновой, Н.А. Коротковой. – М.: ЗАО «Элти–Кудиц», 2013. – 64 б.
19. Киреева О.В. Развитие исследовательской активности детей старшего дошкольного возраста в процессе экспериментирования [Текст]: диссертация / О.В. Киреева. – СПб., 2019. – 204 б.
20. Забихуллин Ф.З. Развитие познавательной активности в процессе обучения математике [Текст] / Ф.З. Забихуллин // Проблемы математического образования в педагогических вузах на современном этапе: сб. материалов науч.–практ. конф. – Екатеринбург: УрГПУ, 2010. –28–29 б.

● **Ата-аналарға арналған «Балалардың сұрағына қалай жауап беруге болады?» жадынамасы**

- Балалардың сұрақтарына құрметпен қарау, оларды жоққа шығармау.
- Баланың сұрағын мұқият тыңдаңыз, оның сұрайтын заты, құбылысы баланы не қызықтыратынын түсінуге тырысыңыз.
- Мектеп жасына дейінгі балаға қысқа және түсінікті жауаптар беріңіз, күрделі сөздерден аулақ болыңыз.
- Жауап баланы жаңа біліммен байыту керек, бақылаулар бойынша одан әрі рефлексияны ынталандыру керек.
- Баланың қойған сұрақтарына «Ал сен қалай ойлайсың, не үшін?» деп жауап беру арқылы оның дербес психикалық әрекетін ынталандыру.
- Баланың сұрағына жауап ретінде оны айналасындағы өмірді бақылауға тартуға тырысыңыз, кітапты қайта оқыңыз, бірге иллюстрациялық материалды қарастырыңыз.
- Баланың сұрағына жауап бергенде оның сезіміне қарай әрекет етіңіз. Оның бойындағы сезімталдықты, айналасындағы адамдарға әдептілікті тәрбиелеуге тырысыңыз.
- Сұрақтың жауабы баланың түсінігіне жетпесе, оған: «Сен әлі кішкентайсың, ертен үлкен болғанда сен мектепке барасың, оқуды үйренесің, көп нәрсені үйренесің және сол кезде өз сұрағыңның жауабын табуға қабілетті боласың» деп айтудан қорықпау қажет.

Ата-аналарға арналған сауалнама Сіздің балалармен қарым-қатынасыңыз

Құрметті ата-аналар, сауалнамамыздың сұрақтарына жауап беріңіздер. Жауаптарыңыздың көмегімен сіз бен сіздің балаларыңыз арасындағы қарым-қатынас ерекшеліктерін анықтай аламыз.

1. Қарым-қатынас жасай білу әр адамға қажетті қасиет деп санайсыз ба?

- Иә

- Жоқ

- Жауап беру қиын

2. Балаларыңызбен араласуға уақыт табасыз ба?

- Иә

- Мен тырысамын, бірақ ол әрқашан жұмыс істемейді

- Жоқ, уақыт жетпейді

3. Балаңызбен қандай тонмен сөйлесесіз?

- Сабырлы, салмақты үн

- Мен сабырлы үнмен сөйлесуге тырысамын, бірақ ол әрқашан нәтиже бермейді.

- Бала тек көтерілген тондардағы қарым-қатынасты қабылдайды

4. Сіздің және сіздің балаңыздың қарым-қатынас стилі қандай? _____

- Сіз теңдей сөйлесесіз бе? _____

- Баланың пікірінен өз пікіріңізді жоғары санайсыз ба? _____

- Балаға қарым-қатынаста толық еркіндік беру керек деп есептейсіз бе?

5. Сіз әрқашан балаларыңызды тыңдайсыз ба?

- Иә

- Қолымнан келгенше тырысамын, бірақ уақытым жетпейді

- Балалардың әңгімесіне мән бермеймін

6. Балаларыңызбен толық қарым-қатынас жасауға кедергі болатын себептер қандай?

- Ондай себептер жоқ.

- Жұмыстағы қарбалас және тұрмыстық мәселелер

- Сіздің жауабыңыз _____

7. Отбасында бала тәрбиесіне қойылатын бірыңғай талаптар бар ма?

- Иә

- Жоқ, әр отбасы мүшесінің өз талаптары бар

- Ол туралы ойлаған жоқпын

8. Балаларыңызды мұқият тыңдайсыз ба?

- Иә, мен үнемі балалардың мәселесіне терең бойлаймын

- Әрқашан емес, өзімнің көптеген проблемаларым бар

- Жоқ. Балаларда қайдағы қиыншылықтар?

9. Сіз балалармен қарым-қатынас мәселесін жеткілікті маңызды деп санайсыз ба?

- Иә

- Жоқ

- Жауап беру қиын

Ашық жауаптарыңыз үшін көп рахмет. Олар бізге балалардың коммуникативті дағдыларын дамыту жұмыстарын реттеуге көмектеседі.